

บทที่ 2

เอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามุ่งค้นคว้าเอกสารการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษารวมถึงบทบาทของผู้บริหารในการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นการกล่าวถึงพฤติกรรมในการบริหารสถานศึกษา ที่แสดงออกในด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาและด้านการจัดกิจกรรมสัมพันธ์ ซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนทั้งสิ้น การศึกษาดังกล่าว ประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระดังต่อไปนี้

1. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา
2. ความหมายของคุณภาพการศึกษาการบริหารเชิงคุณภาพและปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพ
3. การบริหารจัดการการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน
 - 3.1 แนวทางการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ
 - 3.2 แนวทางการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้
 - 3.3 แนวทางการดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา
 - 3.4 แนวทางการดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมสัมพันธ์
4. การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

ความสำเร็จของสถานศึกษา ปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งมาจากผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายต่างๆ ตามความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 มาตรา 35 ซึ่งกำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นโรงเรียนนิติบุคคลและได้รับการกระจายอำนาจการบริหารด้านวิชาการบุคลากรงบประมาณและบริหารทั่วไปตามมาตรา39แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ส่งผลให้ผู้บริหารต้องปรับแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังที่จำเริญูจิตรหลัง (2550, หน้า 18–21) ได้กล่าวถึง

วิธีการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดความร่วมมือมีความยืดหยุ่นและคล่องตัวนั้นผู้บริหารต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ควบคุมไปสู่บทบาทใหม่ในฐานะผู้สนับสนุนดังนี้

1. บทบาทในการยึดคุณธรรมนำความรู้ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงความสมานฉันท์ สันติวิธีวิถีประชาธิปไตย

2. บทบาทในการขยายโอกาสทางการศึกษา ของประชากรในวัยเรียนอย่างกว้างขวาง และทั่วถึง

3. บทบาทในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

4. บทบาทในการเสริมสร้างสถานศึกษาให้เข้มแข็ง

5. บทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองชุมชนภาคเอกชนและท้องถิ่น ในการจัดการศึกษา

6. บทบาทในการจัดการศึกษา สำหรับสถานศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้

7. บทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

8. บทบาทในเรื่องการจัดการความรู้

นอกจากนั้น รั้งสรรค์ ประเสริฐศรี (2549, หน้า 17) ได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำดังนี้

1. บทบาทในการเป็นพี่เลี้ยงหรือเป็นต้นแบบ (Mentor Roles) บทบาทนี้ผู้นำจะต้องมีลักษณะดังนี้คือ

1.1 เข้าใจตนเองและผู้อื่น

1.2 สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 พัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาได้

2. บทบาทในการอำนวยความสะดวก (Facilitator Roles)

2.1 สามารถสร้างทีมงาน

2.2 ใช้การมีส่วนร่วม

2.3 การบริหารความขัดแย้ง

3. บทบาทในการติดตามผล (Monitor Roles)

3.1 ติดตามผลงานของแต่ละบุคคล

3.2 ติดตามผลงานของกลุ่มในภาพรวม

3.3 บริหารผลงานขององค์กร

4. บทบาทในการประสานงาน (Coordinator Roles)
 - 4.1 บริหาร โครงการ
 - 4.2 ออกแบบงาน
 - 4.3 ประสานกลุ่มงาน/ทีมงานจากต่างสายงาน
 5. บทบาทในการดำเนินงาน (Director Roles)
 - 5.1 เป็นบทบาทในการสร้างวิสัยทัศน์วางแผนและกำหนดเป้าหมาย
 - 5.2 ออกแบบและจัดโครงสร้างองค์การ
 - 5.3 มอบหมายงานเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลของงาน
 6. บทบาทในการเป็นผู้ผลิต (Producer Roles)
 - 6.1 ทำงานให้เกิดผลงานอย่างเต็มที่
 - 6.2 สร้างบรรยากาศการทำงานให้ได้ผลงานเต็มที่
 - 6.3 บริหารเวลาและจัดการความเครียด
 7. บทบาทในการเป็นนายหน้า (Broker Roles)
 - 7.1 สร้างและรักษาฐานอำนาจ
 - 7.2 เจรจาต่อรองและสร้างข้อตกลงร่วมกัน
 - 7.3 นำเสนอความคิดเห็น
 8. บทบาทเป็นผู้นำด้านนวัตกรรม (Innovator Roles) จะมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลง
 - 8.1 ปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลง
 - 8.2 มีความคิดอย่างสร้างสรรค์
 - 8.3 สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้น
- เช่นเดียวกับพจนัศพีรชัย (อังกิน หวน พิณรุฬพันธ์, 2549, หน้า 33 – 34) ได้ให้
 ความคิดเกี่ยวกับผู้บริหารว่าควรมีบทบาทหน้าที่ 6 ลักษณะด้วยกันดังนี้
1. เป็นผู้ออกแบบ (Designer) คือ ออกแบบวิธีคิดออกแบบองค์กรออกแบบวัฒนธรรม
 ขององค์กรฯลฯ
 2. เป็นผู้ให้บริการ (Steward) คือ อำนวยความสะดวกให้ความสะดวกให้บริการความ
 ช่วยเหลือลงไปคลุกช่วยเหลือทุกอย่าง
 3. เป็นครู (Teacher) คือ เป็นครูของลูกน้องสอนความรู้ให้ลูกน้อง
 4. เป็นผู้สอน (Instructor) คือ สอนการทำงานแก่ลูกน้อง

ดังนี้

5. เป็นผู้ฝึก (Coach) หรือเป็นโค้ชเช่นผู้ฝึกหรือโค้ชคอยประกบผู้เล่นแบบตัวต่อตัวคอยชี้จุดอ่อนจุดแข็งให้แนะนำเทคนิคให้

6. เป็นพี่เลี้ยง (Mentor) คือให้คำปรึกษาหารือคอยดูแลช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

ในทำนองเดียวกัน แก้วตา ไทรงาม, ประชุม โพธิกุล, เวชมงคล และณรงค์ คาวเจริญ (2548, หน้า 109) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้นำทุกระดับในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่สามารถนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จภายใต้วิสัยทัศน์ได้อย่างเหมาะสมผู้นำควรพัฒนาบทบาทของตนเองใน 3สถานะด้วยกันคือ

1. บทบาทของนักออกแบบ (Designer) คือ ผู้นำมีหน้าที่ในการออกแบบขององค์กรคือการออกแบบแนวคิดของจุดมุ่งหมายวิสัยทัศน์และค่านิยมหลักในการอยู่ร่วมกันของคนในองค์กรให้เกื้อหนุนต่อการพัฒนาการเป็นบุคคลที่เป็นเลิศให้เกิดขึ้นในองค์กรพัฒนาการมีโลกทัศน์ส่งเสริมให้เกิดวิสัยทัศน์ร่วมกันและให้ความสำคัญกับความคิดที่เป็นระบบโดยการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในองค์กรและสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของคนในองค์กร โดยจะต้องออกแบบให้สอดคล้องกับธรรมชาติในการเรียนรู้ของคนให้มากที่สุด

2. บทบาทของครูผู้สอน (Teacher) ผู้นำจำเป็นต้องเป็นผู้สอนผู้ฝึกผู้ชี้แนะและผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้มีหน้าที่ในการช่วยพัฒนาโลกทัศน์ (Mental Models) ให้เกิดโครงสร้างการคิดอย่างเป็นระบบ (Systemic Structure) ซึ่งนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยมีการเรียนรู้และนำไปสู่การเรียนรู้ทั้งองค์กร

3. บทบาทที่ดำเนินการช่วยเหลือสนับสนุนทุกวิถีทาง (Steward) ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรผู้เชี่ยวชาญในการทำให้พนักงานในทีมเรียนรู้หรือผู้เชื่อมต่อความรู้จากคนนอกองค์กรหรือแม้กระทั่งสนับสนุนให้เกิดเครื่องมือหรือวิธีการเรียนรู้ของบุคคลทีมงานและองค์กรเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายหรือภารกิจขององค์กรด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน

ในทำนองเดียวกัน สุพล วังสินธ์ (2545, หน้า 16 – 17) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญดังนี้

1. เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของครูและนักเรียน
2. เป็นผู้นำในการบริหารโดยยึดแนวทางการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
3. เป็นผู้นำด้านการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้
4. เป็นผู้นำในการพัฒนาวิชาการ
5. เป็นผู้ประสานความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการศึกษา

6. เป็นผู้นำในการบริหารงานแบบประชาธิปไตยโดยร่วมกันทำงานเป็นทีมและส่งเสริมให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน

7. เป็นผู้นำในการจัดการศึกษาและเป็นเอกลักษณ์ขององค์กรในทางสร้างสรรค์

8. เป็นผู้นำในการบริหารคุณภาพโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจลงมือทำ

9. เป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

10. เป็นผู้นำในการจัดหางบประมาณเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สำหรับสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือนสำนักงาน กพ.(2530, หน้า 65–67) ได้กล่าวถึงบทบาทของนักบริหารน่าจะต้องมีลักษณะสำคัญที่เพิ่มเติมจากผู้นำที่เป็นมาตรฐานทั่วๆ ไปดังต่อไปนี้

1. บทบาทของผู้นำ

1.1 ความเป็นผู้ที่มีเสถียรภาพทางความคิดและอารมณ์อันมั่นคงมีมาตรฐานทางความคิดและการปฏิบัติที่ชัดเจนมีความองอาจกล้าหาญทั้งทางกายและทางใจสามารถเป็นแบบอย่างที่ได้บังคับบัญชาและมหาชนจะยึดมั่นถือมั่น ได้ด้วยศรัทธายอมรับ

1.2 ความเป็นผู้ที่รอบรู้เหตุการณ์ต่างๆ มีความคิดกว้างไกลและลึกซึ้งซึ่งสามารถให้นำด้านความคิดเชิงยุทธศาสตร์(Strategic Thinking) แก่บุคลากรภายในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ความเป็นผู้ที่รอบรู้ในด้านจิตวิทยาสังคมและจิตวิทยาพื้นฐานของมนุษย์สามารถประสานประโยชน์ประสานความคิดและลดความขัดแย้งทั้งภายในองค์กรที่ตนรับผิดชอบและระหว่างองค์กรที่ตนต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสามารถให้การนำที่มีคุณภาพแก่กลุ่มคนและมวลชนได้

1.4 ความเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สามารถติดตามความเปลี่ยนแปลงต่างๆ และพัฒนาวิธีการใช้ทรัพยากรองค์กรทั้งปวงเข้าตอบสนองความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นทั้งในเชิงรับ (Reactive) และเชิงรุก (Pro – active) ต่อเหตุการณ์สถานการณ์เพื่อประสิทธิผลของงานและการตอบสนองต่อประชาชนอีกทั้งสามารถให้การนำกลุ่มผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สูงได้อย่างดีด้วย

1.5 ความเป็นผู้ที่สามารถพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีคุณภาพสูงขึ้นด้วยการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ศรัทธาและขวัญกำลังใจอย่างถูกต้องและต่อเนื่อง

1.6 ความเป็นผู้ที่ภักดีต่องานต่อองค์กรต่อผู้ร่วมงานต่อประชาชนและต่อประเทศชาติส่วนรวม

2. บทบาทของผู้บริหารจะต้องมีความรู้ที่พอเพียงในกลุ่มความรู้ต่างๆดังต่อไปนี้

2.1 ความรู้เกี่ยวกับงานเฉพาะหน้าที่

2.2 ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานคนและองค์การที่ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาวะสังคมและวัฒนธรรมไทย

2.3 ความรู้เกี่ยวกับแบบประเพณีของการสมาคมตามกรอบของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมอื่นๆที่สำคัญ

2.4 ความรู้เกี่ยวกับการสื่อความหมายทั้งในระดับบุคคลต่อบุคคลระดับกลุ่มชนและระดับมวลชน

2.5 ความรู้และความรอบรู้เกี่ยวกับสภาพการณ์สถานการณ์และเหตุการณ์ความเป็นไปในด้านเศรษฐกิจสังคมการเมืองและความมั่นคงของประชาชนและประเทศชาติที่ต่อเนื่องและทันต่อเหตุการณ์เสมอ

2.6 ความรู้ในการพูด - ฟัง - อ่าน - เขียนภาษาต่างประเทศอย่างน้อยอีก 1 ภาษา เช่น ภาษาอังกฤษจีนญี่ปุ่นสเปนหรือภาษาที่ใช้ในประเทศใหญ่ย่านเอเชียอาคเนย์เช่นอินโดนีเซียพม่าตากลีอก เป็นต้น

2.7 ความรู้และความสามารถใช้Computerและระบบต่างๆที่เป็นComputer – assisted ที่เกี่ยวข้องกับงานในระดับหนึ่ง

3. บทบาทของนักบริหารผู้บริหารจะต้องพัฒนาความคิดความรู้และประสบการณ์เชิงบริหารที่เป็นระบบและเป็นเหตุผลอย่างชัดเจนจนสามารถมีบทบาทอย่างแท้จริงในเรื่องต่างๆที่สำคัญดังต่อไปนี้

3.1 กระบวนการพัฒนาวิเคราะห์และบริหารนโยบาย

3.2 กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์

3.3 การบริหารข้อมูลสำหรับนักบริหาร

3.4 การควบคุมบริหารงานให้เกิดผลตรงตามเป้าหมายและคุ่มค่า

3.5 การเจรจาต่อรองและการร่วมมือประสานงาน

3.6 กระบวนการแก้ปัญหาและตัดสินใจอย่างเป็นระบบ

3.7 กระบวนการและระบบประสานงานระหว่างอำนาจบริหารและอำนาจนิติบัญญัติ

ส่วน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2545, หน้า 20 – 22) ได้กล่าวถึงผู้บริหารที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมักเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามหน้าที่ของการบริหารจัดการ (Functions of management) ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นขั้นตอนในการกำหนดวัตถุประสงค์และพิจารณาถึงวิธีการที่ควรปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นประกอบด้วย

- 1.1 การดำเนินการตรวจสอบตัวเองเพื่อกำหนดสถานภาพในปัจจุบันขององค์กร
- 1.2 การสำรวจสภาพแวดล้อม
- 1.3 การกำหนดวัตถุประสงค์
- 1.4 การพยากรณ์สถานการณ์ในอนาคต
- 1.5 การกำหนดแนวทางปฏิบัติงานและความจำเป็นในการใช้ทรัพยากร
- 1.6 การประเมินแนวทางปฏิบัติงานที่วางไว้
- 1.7 การทบทวนและปรับเปลี่ยนเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ของการควบคุมไม่เป็นไปตามที่กำหนด
- 1.8 การติดต่อสื่อสารในกระบวนการของการวางแผนเป็นไปอย่างทั่วถึง
2. การจัดองค์การ(Organizing)เป็นขั้นตอนในการจัดบุคคลและทรัพยากรที่ใช้ในการทำงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการทำงานนั้นหรือเป็นการจัดแบ่งงานและจัดสรรทรัพยากรสำหรับงานเพื่อให้งานเหล่านั้นสำเร็จการจัดองค์การประกอบด้วย
 - 2.1 การระบุและอธิบายงานที่จะถูกนำไปดำเนินการ
 - 2.2 การกระจายงานออกเป็นหน้าที่
 - 2.3 การรวมหน้าที่ต่างๆเข้าเป็นตำแหน่งงาน
 - 2.4 การอธิบายสิ่งที่จำเป็นหรือความต้องการของตำแหน่งงาน
 - 2.5 การรวมตำแหน่งงานต่างๆเป็นหน่วยงานที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมและสามารถบริหารจัดการได้
 - 2.6 การมอบหมายงานความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่
 - 2.7 การทบทวนและการปรับโครงสร้างขององค์กรเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ของการควบคุมไม่เป็นไปตามที่กำหนด
 - 2.8 การติดต่อสื่อสารในกระบวนการของการจัดองค์การเป็นไปอย่างทั่วถึง
 - 2.9 การกำหนดความจำเป็นของทรัพยากรมนุษย์
 - 2.10 การสรรหาผู้ปฏิบัติงานที่มีศักยภาพ
 - 2.11 การคัดเลือกจากบุคคลที่สรรหามา
 - 2.12 การฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต่างๆ
 - 2.13 การทบทวนและปรับคุณภาพและปริมาณของทรัพยากรมนุษย์เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ของการควบคุมไม่เป็นไปตามที่กำหนด
 - 2.14 การติดต่อสื่อสารในกระบวนการของการจัดคนเข้าทำงานเป็นไปอย่างทั่วถึง

3. การนำ (Leading) เป็นขั้นตอนในการกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นและชักนำความพยายามของพนักงานให้บรรลุเป้าหมายของค์การซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการใช้ความพยายามของผู้จัดการที่จะกระตุ้นให้พนักงานมีศักยภาพในการทำงานสูงดังนั้นการนำ(Leading)จะช่วยให้งานบรรลุผลสำเร็จเสริมสร้างขวัญและใจผู้ใต้บังคับบัญชาการนำประกอบด้วย

3.1 การติดต่อสื่อสารและอธิบายวัตถุประสงค์ให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทราบ

3.2 การมอบหมายมาตรฐานของการปฏิบัติงานต่างๆ

3.3 การให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานของการปฏิบัติงาน

3.4 การให้รางวัลแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาบนพื้นฐานของผลการปฏิบัติงาน

3.5 การยกย่องสรรเสริญและการดำเนินคดีอย่างยุติธรรมและถูกต้องเหมาะสม

3.6 การจัดหาสภาพแวดล้อมมากระตุ้นการจูงใจโดยการติดต่อสื่อสารเพื่อสำรวจความต้องการและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

3.7 การทบทวนและปรับวิธีของภาวะความเป็นผู้นำ

4. การควบคุม (Controlling) เป็นการติดตามผลการทำงานและแก้ไขปรับปรุงในสิ่งที่เป็นจำเป็นหรือเป็นขั้นตอนของการวัดผลการทำงานและดำเนินการแก้ไขเพื่อให้บรรลุผลที่ต้องการการควบคุม ประกอบด้วย

4.1 การกำหนดมาตรฐาน

4.2 การเปรียบเทียบและติดตามการปฏิบัติงานกับมาตรฐาน

4.3 การแก้ไขความบกพร่อง

4.4 การทบทวนและปรับวิธีการควบคุมเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงและผลลัพธ์ของการควบคุมไม่เป็นไปตามที่กำหนด

4.5 การติดต่อสื่อสารในกระบวนการของการควบคุมเป็นไปอย่างทั่วถึง

เช่นเดียวกับ พงษ์พันธ์ พงษ์โสภะ (2542, หน้า92 – 93) ได้กล่าวถึงความเป็นผู้นำของผู้บริหารว่าเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีความองอาจมีความสามารถจนเป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไปที่ได้พบปะสังสรรค์ด้วยบุคคลที่มีลักษณะความเป็นผู้นำนั้นสามารถรวมพลังประสานความคิดของสมาชิกในกลุ่มให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาองค์การให้เกิดความเจริญก้าวหน้าตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ซึ่งมีหน้าที่ดังนี้

1. การวางแผนงาน (Planning) ผู้นำจะต้องรู้และเข้าใจนโยบายตลอดถึงระเบียบวิธีปฏิบัติงานของหน่วยงานสามารถที่จะวางแผนงานและการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การจัดองค์การ (Organizing) ผู้นำต้องสามารถกำหนดงานและแบ่งงานในหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบให้สอดคล้องกับตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานเหล่านั้นอย่างเหมาะสม

3. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) ผู้นำต้องมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบเกี่ยวกับการคัดเลือกสมาชิกเข้าร่วมทีมในหน้าที่ต่างๆ ให้เหมาะสม

4. การอำนวยการ (Directing) ผู้นำต้องสามารถสั่งการสื่อข้อความและจูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทำงานให้มีประสิทธิภาพ

5. การควบคุม (Controlling) ผู้นำต้องสามารถควบคุมการทำงานในหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบให้เป็นบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำองค์กรยังมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องต่างๆ ดังที่ ชำรงค์ศักดิ์ หมีนจักร และ ศรีสง่า กรรณสูต (อ้างใน บุญมั่น ธนาสุภวัฒน์, 2537, หน้า 116 – 117) กล่าวไว้ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและวางแผนในการดำเนินงานขององค์การอย่างรอบคอบและเหมาะสมทั้งระยะสั้นและระยะยาว

2. จัดให้มีการใช้กำลังคนและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. บริหารงานบุคลากรขององค์การอย่างเหมาะสมและวางแนวทางในการพัฒนาบุคลากรในระยะยาว

4. ประสานงานบุคลากรแต่ละคนให้ปฏิบัติงานไปในแนวทางที่พึงประสงค์และเป็นแนวเดียวกัน

5. ควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาโดยจัดให้มีระบบการสื่อสารที่ดี

6. ให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานเช่น การให้รางวัลการชมเชยการลงโทษหากผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานออกนอกแนวทางที่ถูกต้องแต่ทั้งนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรม เป็นต้น

7. ตรวจสอบทบทวนผลการปฏิบัติงานของพนักงานของตนเพื่อหาทางส่งเสริมให้ดีขึ้นและเพื่อแก้ไขปรับปรุงหากปฏิบัติมิได้ผลดีตามประสงค์

8. กระตุ้นให้พนักงานทำงานด้วยความเต็มใจและมีความต้องการปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอๆ

9. จัดสรรทรัพยากรของคนที่มียุ่ได้แก่เวลาความคิดความเฉลียวฉลาดและพฤติกรรมของตนอย่างเหมาะสมผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดีรวมทั้งแสดงบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสมเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมมือในการปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถและส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร

สำหรับ ชาญชัย อาจินสมาจาร (2540, หน้า 101) ได้เสนอบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ดังนี้

1. ในด้านวัตถุประสงค์ประการแรกผู้บริหารควรกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทางการศึกษาแล้วกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายทางการบริหารประการต่อไปคือให้ระลึกเสมอว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียนนอกจากนั้นควรส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรทางการศึกษาให้ปฏิบัติงานตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ด้านการศึกษาโดยทำให้บุคลากรทางการศึกษายอมรับเป้าหมายทางการศึกษาทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะและให้ทุกคนแปรจุดมุ่งหมายสู่การปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันอีกประการหนึ่งคือค้นหาวิถีทางที่ดีสำหรับทำให้เป้าหมายบรรลุผลสัมฤทธิ์และประการสุดท้ายควรหาวิธีเพื่อให้ได้มาซึ่งความร่วมมือจากบุคลากรทางการศึกษาทุกคนและก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในระหว่างบุคลากรทางการศึกษาด้วยกัน

2. ในด้านการวางแผนผู้บริหารควรออกแบบรูปแบบเพื่อการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าโดยผ่านทางทางเลือกแนวทาง (Alternatives) ที่ดีที่สุดโดยกำหนดผลที่ได้จากการปฏิบัติงานนอกจากนี้ควรทำความเข้าใจ (Clarify) ในสิ่งที่ต้องการให้สัมฤทธิ์ผลและต้องวางแผนสำหรับผลสัมฤทธิ์ปรับปรุงระบบค่านิยมของสังคมโดยทำงานให้ยืดหยุ่นเพื่อปรับให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกิจกรรมรวมทั้งทำแผนให้สมบูรณ์ทบทวนแผนอย่างสม่ำเสมอทำแผนการศึกษาให้เข้ากับแผนของประเทศโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวิจัยทำแผนให้เป็นจริงและปฏิบัติได้ประการสำคัญคือต้องทำให้บุคลากรทางการศึกษาทุกคนเข้าใจแผน

3. ในด้านการจัดองค์การผู้บริหารควรวางโครงสร้างของการจัดองค์การรูปแบบของตำแหน่งและความสัมพันธ์โดยกำหนดตำแหน่งของบุคลากรให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายตลอดจนกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรและส่งเสริมพฤติกรรมกลุ่มผู้ผลสัมฤทธิ์ของวัตถุประสงค์ทางการศึกษาโดยผ่านทางกรปฏิบัติงานกระบวนกรสื่อความหมายและการประเมินผลนอกจากนี้ควรก่อให้เกิดความมั่นคงปลอดภัยของกลุ่มโดยผ่านทางความสัมพันธ์ทางการแสดงออกด้วยตนเองและการนำตนเองอย่างไร้ก่อให้เกิดบรรยากาศแบบประชาธิปไตยโดยผ่านทางความสัมพันธ์อันดีรวมทั้งส่งเสริมประสิทธิผลและประสิทธิภาพเพื่อทำให้วัตถุประสงค์สัมฤทธิ์ผลประการสุดท้ายควรคงไว้ซึ่งมิตรภาพความเคารพและความมั่นใจในระหว่างบุคลากร

4. ในด้านการปฏิบัติงานผู้บริหารควรแนะนำบุคลากรว่าควรจะทำอะไรบ้างเพื่อให้กิจกรรมทั้งหลายดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้โดยประสานงานองค์ประกอบต่างๆที่ครอบคลุมทิศทางการทำงานเช่นสถานการณ์เครื่องมือการเงินความรู้และทักษะอันจะทำให้ได้ผลงานจากการทำงานมากที่สุดโดยลงทุนน้อยที่สุดประการต่อไปต้องเคารพความรู้บุคลิกภาพ

และเกียรติของบุคลากรทุกคนทำให้บุคลากรเคารพตนเองและมีความพอใจในตัวเอง (Self-Satisfied) ตลอดจนก่อให้เกิดความสามัคคีในพลังทางกายสังคมและเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ต้องเป็นผู้ประสานงานระหว่างครูนักเรียนและผู้ปกครองในเรื่องหลักสูตรวิธีสอนกฎระเบียบบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมมากไปกว่านั้นยังเป็นผู้ใช้อำนาจและหน้าที่ตัดสินใจกิจกรรมของบุคลากรทำให้บุคลากรรับผิดชอบต่องานที่ตัวเองทำรวมทั้งกำหนดขั้นตอนของปัญหาเพื่อการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีแก้ปัญหาจากผลการอภิปรายของกลุ่มทั้งนี้ต้องเข้าใจความรู้สึกและการตัดสินใจของบุคลากรและหลีกเลี่ยงการใช้ความคิดเห็นของตนเองแต่ผู้เดียว

5. ในด้านการประเมินผลผู้บริหารควรประเมินผลกระบวนการทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ โดยการเปรียบเทียบมาตรฐานและค่านิยมที่กำหนดไว้โดยค้นหาจุดอ่อนแก้ไขจุดอ่อนดังกล่าวและจุดแข็งของบุคลากรมีประเมินผลเพื่อปรับปรุงงานและตัวบุคลากรเพื่อก่อให้เกิดความพอใจทางจิตวิทยาและปรับปรุงเรื่องมนุษยสัมพันธ์นอกจากนี้ต้องก่อให้เกิดความเข้าใจแก่ประชาชนให้ได้รับความสนใจและการร่วมมือจากประชาชน โดยจะต้องทำการประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นระบบและเป็นปรนัยตลอดจนส่งเสริมการประเมินผลตนเองและการปรับปรุงตนเองในตัวบุคลากรด้วย

นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549, หน้า 25-44) ได้ระบุข้อกำหนดเกี่ยวกับเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารที่สำคัญดังนี้

ส่วนที่ 1 มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาผู้บริหารต้องมีมาตรฐานความรู้คือ ผ่านการอบรมหลักสูตรการบริหารสถานศึกษาที่คุรุสภารับรองและมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการบริหารการศึกษาโดยมีความรู้อย่างน้อยดังต่อไปนี้

1. หลักและกระบวนการบริหารการศึกษา
2. นโยบายและการวางแผนการศึกษา
3. การบริหารด้านวิชาการ
4. การบริหารด้านธุรการการเงินพัสดุและอาคารสถานที่
5. การบริหารงานบุคคล
6. การบริหารกิจการนักเรียน
7. การประกันคุณภาพการศึกษา
8. การบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ
9. การบริหารการประชาสัมพันธ์และความสัมพันธ์ชุมชน
10. คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

นอกจากมาตรฐานด้านความรู้ผู้บริหารยังต้องมีมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพคือมีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปีหรือมีประสบการณ์ด้านปฏิบัติการสอนและต้องมีประสบการณ์ในตำแหน่งหัวหน้าหมวด / หัวหน้าสาย / หัวหน้างาน/ตำแหน่งบริหารอื่นๆ ในสถานศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี

ในส่วนที่ 2 มาตรฐานการปฏิบัติงานผู้บริหารต้องมีมาตรฐานในการปฏิบัติงานดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหาร การศึกษาคณะสมบัติเบื้องต้นที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารมืออาชีพคือการเข้าร่วมเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาชีพได้แก่การเป็นผู้ริเริ่มผู้ร่วมงานผู้ร่วมจัดงานหรือกิจกรรมรวมทั้งการเป็นผู้เสนอผลงานและเผยแพร่ผลงานขององค์กรเพื่อให้สมาชิกยอมรับและเห็นคุณประโยชน์ของผู้บริหารที่มีต่อการพัฒนาองค์กร ตลอดจนการนำองค์กรให้เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยรวม

มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากรผู้เรียนและชุมชนผู้บริหารมืออาชีพแสดงความรักความเมตตาและความปรารถนาดีต่อองค์กรผู้ร่วมงานผู้เรียนและชุมชนด้วยการตัดสินใจในการทำงานต่างๆ เพื่อผลการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นกับทุกฝ่ายการตัดสินใจของผู้บริหารต้องผ่านกระบวนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลของการกระทำเนื่องจากการตัดสินใจของผู้บริหารมีผลต่อองค์กรโดยส่วนรวมผู้บริหารจึงต้องเลือกแต่กิจกรรมที่จะนำไปสู่ผลดีผลทางบวกผลต่อการพัฒนาของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและระมัดระวังไม่ให้เกิดผลทางลบโดยมิได้ตั้งใจทั้งนี้เพื่อนำไปสู่ความไว้วางใจความศรัทธาและความรู้สึกเป็นที่พึงได้ของบุคคลทั้งปวง

มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพความสำเร็จของการบริหารอยู่ที่การดำเนินการเพื่อให้บุคลากรในองค์กรหรือผู้ร่วมงานได้มีการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพผู้บริหารมืออาชีพต้องหาวิธีพัฒนาผู้ร่วมงาน โดยการศึกษาจุดเด่นจุดด้อยของผู้ร่วมงานกำหนดจุดพัฒนาของแต่ละคนและเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมกับการพัฒนาด้านนั้นๆ แล้วใช้เทคนิคการบริหารและการนิเทศภายในให้ผู้ร่วมงานได้ลงมือปฏิบัติจริงประเมินปรับปรุงให้ผู้ร่วมงานรู้ศักยภาพเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับตนและลงมือปฏิบัติจนเป็นผลให้ศักยภาพของผู้ร่วมงานเพิ่มพูนพัฒนาก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งนำไปสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริงผู้บริหารมืออาชีพวางแผนงานขององค์กรได้อย่างมียุทธศาสตร์เหมาะสมกับเงื่อนไขข้อจำกัดของผู้เรียนครูผู้ร่วมงานชุมชนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับนโยบายแนวทางเป้าหมายของการพัฒนาเพื่อนำไปปฏิบัติงานเกิดผลต่อการพัฒนาอย่างแท้จริงแผนงานต้องมีกิจกรรมสำคัญที่นำไปสู่ผลของ

การพัฒนาความสอดคล้องของเป้าหมายกิจกรรมและผลงานถือเป็นคุณภาพสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพสูงมีความคุ้มค่าและเกิดผลอย่างแท้จริง

มาตรฐานที่ 5 พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับนวัตกรรมการบริหารเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารในการนำไปสู่ผลงานที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้นเป็นลำดับผู้บริหารมืออาชีพต้องมีความรู้ในการบริหารแนวใหม่ๆ เลือกและปรับปรุงใช้นวัตกรรมได้หลากหลายตรงกับสภาพการณ์เงื่อนไขข้อจำกัดของงานและองค์กรจนนำไปสู่ผลได้จริงเพื่อให้องค์กรก้าวหน้าพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งผู้ร่วมงานทุกคนได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่มีความภาคภูมิใจในผลงานร่วมกัน

มาตรฐานที่ 6 ปฏิบัติงานขององค์กร โดยเน้นผลถาวรผู้บริหารมืออาชีพเลือกและใช้กิจกรรมการบริหารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นของบุคลากรและองค์กรจนบุคลากรมีนิสัยในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอผู้บริหารต้องมีความเพียรพยายามกระตุ้นช่วยเหลือทำให้บุคลากรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและชื่นชมผลสำเร็จเป็นระยะๆ จึงควรเริ่มจากการริเริ่มการร่วมพัฒนาการสนับสนุนข้อมูลและให้กำลังใจให้บุคลากรศึกษาค้นคว้าปฏิบัติและปรับปรุงงานต่างๆ ได้ด้วยตนเองจนเกิดเป็นค่านิยมในการพัฒนางานตามภาวะปกติอันเป็นบุคลิกภาพที่พึงปรารถนาของบุคลากรและองค์กรรวมทั้งบุคลากรทุกคนชื่นชมและศรัทธาในความสามารถของตน

มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบผู้บริหารมืออาชีพสามารถนำเสนอผลงานที่ได้ทำสำเร็จแล้วด้วยการรายงานผลที่แสดงถึงการวิเคราะห์งานอย่างรอบคอบครอบคลุมการกำหนดงานที่จะนำไปสู่ผลแห่งการพัฒนาการลงมือปฏิบัติจริงและผลที่ปรากฏมีหลักฐานยืนยันชัดเจนการนำเสนอรายงานเป็นโอกาสที่ผู้บริหารจะได้คิดทบทวนถึงงานที่ได้ทำไปแล้วว่ามีข้อจำกัดผลเสียและผลกระทบที่มีได้ระวังไว้อย่างไรถ้าผลงานเป็นผลดีจะชื่นชมภาคภูมิใจได้ในส่วนใดนำเสนอให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นได้อย่างไรถ้าผลงานยังไม่สมบูรณ์จะปรับปรุงเพิ่มเติมได้อย่างไรและจะนำประสบการณ์ที่ได้พบไปใช้ประโยชน์ในการทำงานต่อไปอย่างไรคุณประโยชน์อีกประการหนึ่งของรายงานที่ดีคือการนำผลการประเมินไปใช้ในการประเมินตนเองรวมทั้งการทำให้เกิดความรู้สึกชื่นชมของผู้ร่วมปฏิบัติงานทุกคนการที่ผู้ปฏิบัติงานได้เรียนรู้เกี่ยวกับความสามารถและศักยภาพของตนเป็นขั้นตอนสำคัญอย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่การรู้คุณค่าแห่งตน

มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีผู้บริหารมีหน้าที่แนะนำตักเตือนควบคุมกำกับดูแลบุคลากรในองค์กรการที่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวให้ได้ผลดีผู้บริหารต้องประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีมีจรรยาบรรณแนะนำตักเตือนหรือการกำกับดูแลของผู้บริหารจะขาดความสำคัญไม่เป็นที่ยอมรับของบุคลากรในองค์กรผู้บริหารที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกๆ ด้านเช่นด้าน

คุณธรรมจริยธรรมความยุติธรรมและบุคลิกภาพจะมีผลสูงต่อการยอมรับของบุคลากรทำให้เกิดความเชื่อถือศรัทธาต่อการบริหารงานจนสามารถปฏิบัติตามได้ด้วยความพึงพอใจ

มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์หน่วยงานการศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งที่อยู่ในชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมซึ่งมีองค์กรอื่นๆเป็นองค์ประกอบทุกหน่วยงานมีหน้าที่ร่วมมือกันพัฒนาสังคมตามบทบาทหน้าที่ผู้บริหารการศึกษาผู้บริหารการศึกษาเป็นบุคลากรสำคัญของสังคมหรือชุมชนที่จะชี้แนะแนวทางการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าตามทิศทางที่ต้องการผู้บริหารมีอาชีพต้องร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นในการเสนอแนวทางปฏิบัติแนะนำปรับปรุงการปฏิบัติและแก้ปัญหาของชุมชนหรือหน่วยงานอื่นเพื่อให้เกิดผลดีต่อสังคมส่วนรวมในลักษณะร่วมคิดร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติด้วยความเต็มใจเต็มความสามารถพร้อมทั้งยอมรับความสามารถรับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ความสามารถของตนอย่างเต็มศักยภาพเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยและการร่วมมือกันในสังคมนำไปสู่การยอมรับและศรัทธาอย่างภาคภูมิใจ

มาตรฐานที่ 10 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาความประทับใจของผู้ร่วมงานที่มีต่อผู้บริหารองค์กรอย่างหนึ่งคือความเป็นผู้รอบรู้ทันสมัยทันโลกอย่างกว้างขวางและมองไกลผู้บริหารมีอาชีพจึงต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกทุกๆด้านจนสามารถสนทนากับผู้อื่นด้วยข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและนำข้อมูลข่าวสารต่างๆที่ได้รับมาใช้ในการพัฒนาและผู้ร่วมงานการตื่นตัวการรับรู้และการมีข้อมูลข่าวสารสารสนเทศเหล่านี้นอกจากเป็นประโยชน์ต่องานพัฒนาแล้วยังนำมาซึ่งการยอมรับและความรู้สึกเชื่อถือของผู้ร่วมงานอันเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ลึกซึ้งต่อเนื่องต่อไป

มาตรฐานที่ 11 เป็นผู้นำและสร้างผู้นำผู้บริหารมีอาชีพสร้างวัฒนธรรมขององค์กรด้วยการพุดนำปฏิบัติและจัดระบบงานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมโดยการให้รางวัลแก่ผู้ที่ทำงานได้สำเร็จแล้วจนนำไปสู่การพัฒนาตนเองคิดได้เองตัดสินใจได้เองพัฒนาได้เองของผู้ร่วมงานทุกคนผู้บริหารมีอาชีพจึงต้องแสดงออกอย่างชัดเจนและสม่ำเสมอเกี่ยวกับวัฒนธรรมขององค์กรเพื่อให้ผู้ร่วมงานมีความมั่นใจในการปฏิบัติจนสามารถเลือกการกระทำที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมแสดงออกและชื่นชมได้ด้วยตนเองผู้บริหารจึงต้องสร้างความรู้สึกระบอบความสำเร็จให้แก่บุคลากรแต่ละคนและทุกคนจนเกิดภาพความเป็นผู้นำในทุกระดับนำไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์การพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับความก้าวหน้าของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้งผู้บริหารจำเป็นต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสามารถปรับงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถจัดการ

กับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้สอดคล้องสมดุลและเสริมสร้างซึ่งกันและกันผู้บริหารมีอาชีพจึงต้องตื่นตัวอยู่เสมอมองเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้านรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและกล้าที่จะตัดสินใจดำเนินการเพื่อผลในอนาคตอย่างไรก็ตามการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมเป็นสิ่งประกันได้ว่าการเสี่ยงในอนาคตจะมีโอกาสผิดพลาดน้อยลงการที่องค์กรปรับได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมเป็นผลให้องค์กรพัฒนาอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับความก้าวหน้าของโลกตลอดไป

ส่วนที่ 3 มาตรฐานการปฏิบัติตน (จรรยาบรรณของวิชาชีพ) ผู้บริหารต้องมีจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาดังนี้

1. จรรยาบรรณต่อตนเองคือต้องมีวินัยในตนเองพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพบุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอยู่เสมอ
2. จรรยาบรรณต่อวิชาชีพคือต้องรักศรัทธาซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อวิชาชีพเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ
3. จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการคือต้องรักเมตตาเอาใจใส่ช่วยเหลือส่งเสริมให้กำลังใจแก่ศิษย์และหรือผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้าต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์และหรือผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกายวาจาและจิตใจไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกายสติปัญญาจิตใจอารมณ์และสังคมของศิษย์และหรือผู้รับบริการให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาคโดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ
4. จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพคือช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ
5. จรรยาบรรณต่อสังคมคือประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจสังคมศาสนาศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาสิ่งแวดล้อมรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษายังมีบทบาทหน้าที่ขอบข่ายภารกิจงาน 4 ด้านของสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยเรื่องกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 ดังนี้

1. บทบาทด้านบริหารวิชาการผู้บริหารต้องมีหน้าที่พัฒนาหรือดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่นวางแผนงานด้านวิชาการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาและกระบวนการเรียนรู้การวัดผลประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนรวมทั้งสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาใน

สถานศึกษาตลอดจนพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ประการต่อไปจัดให้มีการนิเทศการศึกษา การแนะแนวการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา รวมถึงการส่งเสริม ชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ โดยประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษา และองค์กรอื่นรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคลครอบครัวองค์กรหน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษานอกจากนี้ต้องจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติ เกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษาพัฒนาและ ใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

2. บทบาทด้านบริหารงบประมาณผู้บริหารต้องมีหน้าที่จัดทำแผนงบประมาณและคำ ขอดังงบประมาณเพื่อเสนอเลขานุการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและจัดทำแผนปฏิบัติการ ใช้จ่ายเงินตามที่ได้รับจัดสรรงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยตรง รวมทั้งอนุมัติการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้รับจัดสรรการขอโอนและการขอเปลี่ยนแปลงงบประมาณ การรายงานผลการเบิกจ่ายงบประมาณการตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้งบประมาณการ ตรวจสอบติดตามและรายงานการใช้จ่ายผลผลิตจากงบประมาณรวมถึงการระดมทรัพยากรและการ ลงทุนเพื่อการศึกษาอย่างไรก็ตามต้องปฏิบัติตามอื่นที่ได้รับมอบหมายเกี่ยวกับกองทุนเพื่อการศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาการวางแผนพัสดุการกำหนดรูปแบบรายการหรือคุณ ลักษณะเฉพาะของครุภัณฑ์หรือสิ่งก่อสร้างที่ใช้เงินงบประมาณการพัฒนาระบบข้อมูลและ สารสนเทศเพื่อการจัดทำและจัดหาพัสดुरวมถึงควบคุมดูแลบำรุงรักษาและจำหน่ายพัสดุการจัดหา ผลประโยชน์จากทรัพย์สินการเบิกเงินจากคลังการรับเงินการเก็บรักษาเงินและการจ่ายเงินการนำ เงินส่งคลังการจัดทำบัญชีการเงินการจัดทำรายงานทางการเงินและงบการเงินและการจัดทำหรือ จัดหาแบบพิมพ์บัญชีทะเบียนและรายงานเป็นต้น

3. ด้านการบริหารงานบุคคลผู้บริหารต้องมีหน้าที่วางแผนและจัดสรรอัตราค่าจ้างสรรหา บรรจุแต่งตั้งและการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้นการย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขึ้นเงินเดือนการลาทุกประเภทรวมถึงประเมินผลการปฏิบัติงาน ดำเนินการทางวินัยและการลงโทษการสั่งพักราชการและการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษการอุทธรณ์และการร้องทุกข์การออกจาก ราชการการจัดระบบและการจัดทำทะเบียนประวัติการจัดทำบัญชีรายชื่อและให้ความเห็นเกี่ยวกับการเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะมาตรฐานวิชาชีพ และจรรยาบรรณวิชาชีพวินัยคุณธรรมจริยธรรมและยกย่องเชิดชูเกียรติการขอรับใบอนุญาตรวมถึง พัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

4. ด้านการบริหารทั่วไปผู้บริหารต้องมีหน้าที่พัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษาวางแผนการบริหารงานการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผนจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาดำเนินงานบูรณาการดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมจัดทำสำมะโนผู้เรียนและการรับนักเรียนเสนอความเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งยุบรวมหรือเลิกสถานศึกษารวมไปถึงประสานการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัยนอกจากนี้ต้องระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาการทัศนศึกษากิจกรรมนักเรียนประชาสัมพันธ์งานการศึกษาส่งเสริมสนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคลชุมชนองค์กรหน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นรายงานผลการปฏิบัติงานจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงานจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลงโทษนักเรียน

ดังนั้น จากการศึกษากล่าวได้ว่า บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาหมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมสนับสนุนการสร้างบรรยากาศในการจัดการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อก้าวสู่ความเป็นเลิศผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้บริหารมืออาชีพมีภาวะผู้นำในการปฏิบัติงานจนเกิดประสิทธิผลแก่องค์กรและจัดการให้องค์กรไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทั้งก่อให้เกิดประโยชน์เกิดความพึงพอใจต่อบุคลากรในองค์กรมีการทำงานอย่างจริงจังใจจริงและต่อเนื่องเป็นคนที่มีความรับผิดชอบของการใฝ่รู้ใฝ่เรียนมีวิสัยทัศน์ในกระบวนการต่างๆ มีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ของการเป็นผู้นำที่ดี มีเทคนิคในการให้แรงเสริม มีความเสียสละมีการสร้างศรัทธาซึ่งจะนำไปให้เกิดแรงจูงใจไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกันเป็นนักแก้ไขปัญหาด้วยความรอบคอบ ใช้ความรู้ประสบการณ์ ใช้ข้อมูลสารสนเทศประกอบการบริหาร การตัดสินใจ และมีโลกทัศน์ที่มุ่งส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ

ความหมายของคุณภาพการศึกษาการบริหารเชิงคุณภาพและปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพ

คุณภาพการศึกษาเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของผู้เรียน ดังนั้น การที่จะทำให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติตามที่หลักสูตรต้องการนั้น ปัจจัยเกื้อหนุนต่างๆ ต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของหลายๆ ฝ่ายช่วยกันดังที่ กรมวิชาการ (2538, หน้า 27) ให้ความหมายคุณภาพการศึกษาว่าหมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่างๆ ครบถ้วนตามความคาดหวังของหลักสูตรอันเป็นผลมาจากการที่หน่วยงานและบุคคลทุกระดับทุกฝ่ายทั้งจากส่วนกลางส่วนท้องถิ่นและชุมชนร่วมกันจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

ส่วน สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2542, หน้า 27) ให้ความหมายคุณภาพการศึกษาว่า หมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่างๆครบถ้วนตามความคาดหวังของหลักสูตร

สำหรับ สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร (2543, หน้า 9) ให้ความหมายคุณภาพการศึกษาว่าหมายถึงคุณสมบัติคุณลักษณะสภาพที่พึงประสงค์ของผู้เรียนกระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนซึ่งแสดงความสามารถในการตอบสนองความต้องการความจำเป็นสำหรับผู้เรียนสังคมในปัจจุบันและอนาคตโดยได้มาตรฐานตามที่กำหนด

และวีรชน จิรัชยากร (2551, หน้า 21) ได้สรุปว่า คุณภาพการศึกษาหมายถึงการที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่างๆตามที่ได้อ้างอิงเป็นผลมาจากการที่สถานศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพทั้งทางด้านหลักสูตรกระบวนการจัดการเรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการตลอดจนความร่วมมือของครูและบุคลากรทางการศึกษา

ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษาหมายถึงการที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่างๆตามที่คาดหวังอันเป็นผลมาจากการที่สถานศึกษา สามารถตอบสนองต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างครบถ้วน ซึ่งนั่นหมายถึง การจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพทั้งทางด้านหลักสูตรกระบวนการจัดการเรียนรู้กระบวนการบริหารจัดการตลอดจนความร่วมมือของครูบุคลากรทางการศึกษา ชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา

นอกจากนี้สถานศึกษายังมีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนและส่งเสริมการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ และขณะเดียวกันสถานศึกษาก็ควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในทุกเวลาทุกสถานที่ โดยร่วมมือกับทุกฝ่ายคือบิดามารดา ผู้ปกครองและคนในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้มีการพัฒนาผู้เรียน ได้อย่างเต็มที่ในทุกโอกาส

การบริหารคุณภาพและปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพ สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2542, หน้า 183 -190) ได้อธิบายการบริหารคุณภาพคือการปรับปรุงคุณภาพของผู้เรียนด้วยการให้บุคลากรทุกระดับและทุกคนในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการปรับปรุงในการที่จะจัดการให้ประสบความสำเร็จสูงสุดสถานศึกษาจะต้องถือความพอใจสูงสุดของผู้ปกครองชุมชน สังคมและลูกค้าเป็นหลักกำหนดทิศทางในการทำงานและนโยบายที่ชัดเจนปรับปรุงยกระดับมาตรฐานกำหนดขั้นตอนการทำงานรวมทั้งคู่มือการปฏิบัติงานให้ทันสมัยอยู่เสมอมีความร่วมมือและการประเมิณงานที่เข้มแข็งทั่วทั้งองค์กรจัดหาและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพยอมรับและแสวงหาวิธีการจัดการเพื่อควมมีประสิทธิภาพสูงสุดผู้ร่วมงานมีความภูมิใจในองค์กร

การทำงานอย่างมีคุณภาพต้องทำให้ถูกต้องแต่เริ่มต้นและทำถูกต้องทุกครั้งด้วยความมีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่ผู้บริหารจะต้องสร้างให้ได้ด้วยการสร้างคนให้มีคุณภาพมีจิตสำนึกแห่งคุณภาพในหน้าที่รับผิดชอบและเมื่อคนมีคุณภาพองค์กรก็จะมีคุณภาพด้วยการสร้างองค์กรแห่ง

คุณภาพผู้บริหารจะต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างคนในสถานศึกษาให้มีนิสัยแห่งคุณภาพซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญตามแนวทางต่อไปนี้

กระบวนการจัดการที่สถานศึกษาควรจะนำมาใช้ในการบริหารคุณภาพคือการควบคุมคุณภาพโดยใช้วงจรเดมมิ่งในกิจกรรมต่างๆทุกระดับการบริหารและการปฏิบัติ P-D-C-A ย่อมาจาก Plan – Do – Check – Act แปลว่า วางแผน – ปฏิบัติ – ตรวจสอบ – ปรับปรุงซึ่งต้องดำเนินการอย่างมีวินัยให้ครบวงจรหมุนเวียนพัฒนาไปไม่มีหยุดไม่มีหย่อน

แนวคิดของวัฏจักร PDCA นี้ Shewhart เป็นผู้พัฒนาขึ้นเป็นคนแรกในปี ค.ศ. 1939 และ Deming เป็นผู้นำมาเผยแพร่ในประเทศญี่ปุ่นเมื่อปี ค.ศ. 1950 จนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในชื่อวัฏจักรเดมมิ่ง (Deming Cycle) หรือวงจรควบคุมคุณภาพ (Quality Control Circle : PDCA) หรือวัฏจักรแห่งการบริหารคุณภาพ Kume กล่าวว่าจุดมุ่งหมายที่แท้ของ PDCA ซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการบริหารคุณภาพนั้นมีใช้เพียงแต่การปรับแก้ผลลัพธ์ที่เบี่ยงเบนออกไปจากเกณฑ์มาตรฐานให้กลับมาอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องการเท่านั้นแต่เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงในแต่ละรอบของ PDCA อย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบและอย่างมีการวางแผน PDCA ที่มีวนได้สูงขึ้นไปเรื่อยๆ โดยวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA มีภารกิจหลัก 4 ขั้นตอนได้แก่

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan – P)

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตามแผน (Do – D)

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบผลการปฏิบัติ (Check – C)

ขั้นที่ 4 การแก้ไขปัญหา (Act – A)

ข้อมูลกระบวนการควบคุมคุณภาพข้างต้นมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 7-13) ที่ได้เสนอแนวคิดตามหลักการบริหารไว้ดังนี้

การที่สถานศึกษาจะจัดการศึกษาให้ดีมีคุณภาพเพื่อสร้างคนที่มีคุณภาพนั้นก็เปรียบเหมือนกับการสร้างบ้าน โดยคนในบ้านจะต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าต้องการสร้างบ้านนั้นเพื่อประโยชน์อะไรแล้วจึงออกแบบแปลนให้เหมาะสมต่อจากนั้นจึงลงมือวางรากฐานและดำเนินการก่อสร้างตามแบบแปลนในระหว่างการก่อสร้างก็ต้องตรวจสอบว่าตรงกับแบบแปลนหรือไม่วัสดุที่ใช้เป็นไปตามข้อกำหนดหรือไม่มีความมั่นคงเพียงใดระบบน้ำไฟเป็นอย่างไรถ้าพบสิ่งใดที่เป็นข้อบกพร่องก็ปรับปรุงแก้ไขได้ในทุกขั้นตอนซึ่งจะทำให้บ้านที่ก่อสร้างขึ้นมามีความแข็งแรงสวยงามมั่นคงตรงตามเป้าหมายที่ต้องการกระบวนการพัฒนาคนในสถานศึกษาก็เหมือนกับการสร้างบ้านเพียงแต่การสร้างบ้านนั้นต้องใช้สถาปนิกซึ่งเป็นบุคคลภายนอกมาดำเนินการและเมื่อสร้างเสร็จแล้วก็เสร็จเลยไม่ต้องทำต่อแต่กระบวนการสร้างคนนั้นผู้ที่ป็นสถาปนิกคือครูและ

ผู้บริหารซึ่งเป็นบุคลากรภายในจะต้องร่วมกันพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพดีและจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยไม่หยุดผู้บริหารและครูในสถานศึกษามีการร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนว่าต้องการพัฒนาเด็กให้มีคุณสมบัติเป็นอย่างไรและถ้าจะให้เด็กมีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วก็ต้องช่วยกันคิดและช่วยกันวางแผน (Plan) ว่าจะต้องทำอะไรแล้วช่วยกันทำ (Do) ช่วยกันตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง (Act) เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลาโดยร่วมกันทำงานเป็นทีมแนวคิดการทำงานที่เป็นระบบ เช่นนี้จะช่วยสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในสถานศึกษาเกิดความรู้สึกว่าเป็นงานปกติเป็นการมองเห็นและประเมินตนเองซึ่งจะทำให้สถานศึกษามีฐานข้อมูลที่น่าเชื่อถือเป็นจริง

ดังนั้น การควบคุมคุณภาพและการตรวจสอบคุณภาพก็คือกระบวนการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามหลักการบริหารโดยการควบคุมคุณภาพคือการที่สถานศึกษาต้องร่วมกันวางแผนและดำเนินการตามแผนเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษาส่วนการตรวจสอบคุณภาพคือการที่สถานศึกษาต้องร่วมกันตรวจสอบเพื่อพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามเป้าหมายและมาตรฐานการศึกษาเมื่อสถานศึกษามีการตรวจสอบตนเองแล้วหน่วยงานต้นสังกัดก็จะเข้ามาช่วยติดตามและประเมินคุณภาพเพื่อให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาซึ่งจะทำให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพอยู่เสมอ

การพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาสถานศึกษาเองก็ต้องมีความตั้งใจจริงในการที่จะยกระดับ ซึ่งเป็นการพัฒนาทั้งระบบ โดยเปิดโอกาสให้มีการกระจายอำนาจ มีบุคคลรอบคร้วชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชนหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา ดังที่ สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์ (2542, หน้า 149-150) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพว่าปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองของคนเราคนที่ได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสมก็คือคนที่จะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างถูกต้องตามครรลองคลองธรรมและได้รับสิ่งดี ๆ การศึกษามีใช่เป็นเพียงการใช้ชีวิตระยะเวลาหนึ่งในสถานศึกษาเท่านั้นแต่เป็นเสมือนปัจจัยในการดำรงชีวิตอยู่ทุกคนต้องแสวงหาและเพิ่มพูนอยู่ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาตนเองรอบคร้วหน้าที่การงานตลอดจนความก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศยิ่งในยุคสมัยที่การเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วในกระแสโลกาภิวัตน์ที่นำเทคโนโลยีใหม่ๆมาใช้ไปจนถึงรูปแบบการใช้ชีวิตและวัฒนธรรมใหม่ๆมาสู่สังคมไทยการศึกษายังเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยให้คนมีหลักคิดรู้จักใคร่ครวญเลือกสรรปรับตัวกับเหตุการณ์และสิ่งใหม่ๆที่เข้ามาสู่ชีวิตตลอดเวลากระบวนการศึกษาจะต้องตอบสนองการทำงานในยุคข้อมูลข่าวสารการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการมากมายกว่าที่เป็นมาในอดีตบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาและผู้สอนจะต้องเปลี่ยนแปลง

ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติคุณภาพทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญยิ่ง และคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ส่วนหนึ่งจะมาจากการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานจากระบบ สถานศึกษาในขณะที่สังคมโลกพัฒนาเปลี่ยนแปลงเร็วการศึกษาในระบบสถานศึกษาจำเป็นต้อง ตอบสนองพัฒนาศักยภาพของเยาวชนให้สอดคล้องกับลักษณะสังคมทั้งปัจจุบันและอนาคต

การศึกษาขั้นพื้นฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำลังดำเนินการอยู่ขณะนี้จะต้องเป็น การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยโดยให้ทุกคนมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทาง คุณภาพการศึกษาทั้งนี้เพื่อให้คนไทยดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและทันต่อการ เปลี่ยนแปลงมีความสามารถในการประกอบอาชีพพึ่งตนเองได้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรมและ ศักดิ์ศรีพัฒนาตนเองและมีบทบาทร่วมในการพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

ส่วนปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพ ประกอบด้วย

1. หลักสูตรจะต้องให้ความสำคัญผู้เรียนให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ตลอด ชีวิตเพื่อรับความเป็นสังคมนานาชาติและความเป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสารนั้นคือ รัฐจะต้องพัฒนา ปัจจัยสนับสนุนได้แก่การพัฒนาความเป็นสากลในส่วนของหลักสูตรจะต้องปลูกฝังเรื่องทักษะใน การดำรงชีวิตและทักษะขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอในการที่จะไปศึกษาต่อหรือออกไปประกอบอาชีพ
2. การจัดการเรียนรู้จะต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้และ สามารถนำความรู้ในวิชาต่างๆ ไปบูรณาการใช้ในการดำรงชีวิต
3. ครูและบุคลากรทางการศึกษาผู้บริหารการศึกษาต้องมีภาวะผู้นำมีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการระบบคุณภาพมีการควบคุมคุณภาพมีการทำงานที่เป็นมาตรฐาน มีการทำงานเป็นทีมให้ทุกคนมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มี ระบบการสร้างขวัญกำลังใจจัดทำธรรมเนียมปฏิบัติสถานศึกษาระบบสารสนเทศ การทบทวนคุณภาพของ สถานศึกษาเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบการรายงานต่อผู้ปกครองชุมชนและ หน่วยเหนือฯลฯ

ผู้สอนต้องจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพผู้เรียนเรียนอย่างมี ความสุขมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและชุมชน จัดสิ่งแวดล้อมและ บรรยากาศที่ปลูกเร้าหัวใจเสริมแรงให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ มีส่วนร่วมมีการ แลกเปลี่ยนการเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่นได้ สามารถสร้างสรรค์สะสม องค์กรความรู้ด้วยตนเองพัฒนากระบวนการคิดระดับสูงฝึกปฏิบัติจริง ฯลฯ

4. กระบวนการบริหารจัดการการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ต้องมุ่งให้เกิดความสามัคคีระหว่างบุคลากรและหน่วยงานมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและ

สถานศึกษาตลอดจนให้บุคคลครอบครัวชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษาการบริหารในระดับเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องมีการพัฒนาให้มีความทำงานที่มีเอกภาพและประสิทธิภาพ มีแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษามีระบบการกำกับตรวจสอบและประเมินความก้าวหน้าระบบการรายงานที่เป็นมาตรฐานเครือข่ายการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษาต้องจัดทำทั้งเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้เครือข่ายการบริหารและเครือข่ายชุมชนต้องนำองค์การบริหารส่วนตำบลและองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชื่อมต่อกับกลไกการบริหารทางการศึกษารวมทั้งระดมทรัพยากรต่างๆเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา

การพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะในประเด็นการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติจึงเป็นความคาดหวังอันยิ่งใหญ่อันที่จะทำให้ได้มาซึ่งคุณภาพของผลผลิตทางการศึกษาให้เป็นคนมีคุณภาพเป็นผู้ที่มีปัญญา มีคุณธรรมจริยธรรมมีความสามารถด้านสังคมความสามารถในการทำงานเป็นคนเก่งดีมีวิสัยทัศน์เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยสมัยใหม่เป็นประโยชน์สร้างสรรค์พัฒนาตนเองครอบครัวสังคมประเทศชาติ

กล่าวโดยสรุปคุณภาพการศึกษา การบริหารเชิงคุณภาพ และปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพ เป็นสิ่งที่สถานศึกษาไม่สามารถดำเนินการให้ทั้งหมดเกิดขึ้นได้โดยลำพังสถานศึกษาจำเป็นจะต้องมีภาคีเครือข่ายทางการศึกษาคอยสนับสนุนการดำเนินงานยิ่งในยุคสมัยที่การเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วในกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดรูปแบบการใช้ชีวิตและวัฒนธรรมใหม่ๆเกิดขึ้นในสังคมไทย ฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะช่วยให้คนมีหลักคิดรู้จักใคร่ครวญเลือกสรรปรับตัวกับเหตุการณ์และสิ่งใหม่ๆที่เข้ามาสู่ชีวิตตลอดเวลาระบบการศึกษาจะต้องตอบสนองการทำงานในยุคข้อมูลข่าวสารการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการมากกว่าที่เป็นมาในอดีต

การบริหารจัดการการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน

การจัดการศึกษาในอนาคตอันใกล้ รวมถึงการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนนั้นนับเป็นสิ่งที่ท้าทายต่อบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ในการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ลำพังการจัดการศึกษาให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติก็นับเป็นเรื่องที่ยากแล้ว การจัดการการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนยิ่งท้าทายต่อบทบาทและพฤติกรรมการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษามากขึ้นอีกเท่าทวี อนึ่งเพราะปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารที่มีความเจริญด้านเทคโนโลยี เป็นตัวเร่งเร้าให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บนการบริโภคข้อมูลข่าวสารอย่างเข้าถึง ส่งผลให้เกิดการแข่งขันบนเวทีโลกยิ่งเพิ่มระดับความเข้มข้นรุนแรงขึ้น

สังเกตได้จากการรวมกลุ่มกันของประเทศต่างๆ เพื่อมุ่งสร้างอำนาจต่อรองในเวทีระหว่างประเทศ จะมีมากขึ้น โดยเฉพาะในระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่ต้องยึดโยงอยู่กับผลประโยชน์ เพื่อตอบ โจทย์ความคุ้มค่า คุ้มทุน ตลอดจนผลกำไรและความกินดีอยู่ดีของประชาชนในชาติ การรวมกัน ของประชาคมอาเซียนในครั้งนี้ ประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในสมาชิกของประชาคมอาเซียน และเลี้ยง ไม้ได้ที่จะต้องดำเนินนโยบายตามข้อตกลงร่วมกันของประเทศสมาชิก ดังที่ กรมอาเซียน กระทรวง การต่างประเทศ (2555, หน้า 7-11) กล่าวว่า ในปี 2546 ผู้นำอาเซียนต่างเห็นพ้องกันว่า ถึงเวลาแล้วที่ อาเซียนควรจะร่วมมือกันให้เหนียวแน่น เข้มแข็งและมั่นคงยิ่งขึ้น จึงกำหนดให้มีการสร้าง ประชาคมอาเซียนที่ประกอบด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่

1. ประชาคมความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political Security Community) หรือ APSC มีวัตถุประสงค์ที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่อย่างสันติสุข โดยแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีและยึด มั่นในหลักความมั่นคงรอบด้าน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวประชาคมการเมืองและความมั่นคง อาเซียนจะใช้เอกสารทางการเมืองและกลไกของอาเซียนที่มีอยู่แล้วในการเพิ่มศักยภาพในการแก้ไข ปัญหาข้อพิพาทภายในภูมิภาค รวมทั้งการต่อต้านการก่อการร้าย การลักลอบค้ายาเสพติด การค้า มนุษย์ อาชญากรรมข้ามชาติอื่นๆ และการขจัดอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูง ริเริ่มกลไกใหม่ๆ ใน การเสริมสร้างความมั่นคงและกำหนดรูปแบบใหม่สำหรับความร่วมมือในด้านนี้ ซึ่งรวมไปถึงการ กำหนดมาตรฐานการป้องกันการเกิดข้อพิพาท การแก้ไขข้อพิพาทและการส่งเสริมสันติภาพภาย หลังจากการเกิดข้อพิพาท ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงทางทะเลซึ่งอาเซียนยังไม่มีควม ร่วมมือด้านนี้ ทั้งนี้ความร่วมมือข้างต้นจะไม่กระทบต่อนโยบายต่างประเทศและความร่วมมือทาง ทหารของประเทศสมาชิกกับประเทศนอกภูมิภาค

2. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community) หรือ AEC มีวัตถุประสงค์เป็นเป้าหมายด้านเศรษฐกิจหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนความร่วมมือระหว่าง อาเซียนภายหลังการลงนามจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนประชาคมเศรษฐกิจมีองค์ประกอบสำคัญ คือการเป็นตลาดและเป็นฐานการผลิตร่วมกัน โดยมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การ ลงทุน แรงงานฝีมืออย่างเสรีและเงินลงทุนที่เสรีมากขึ้น มีความสามารถในการแข่งขันสูง มุ่งสร้าง ความเท่าเทียมในการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างประเทศอาเซียน และการส่งเสริมการรวมกลุ่ม อาเซียนเข้ากับประชาคมโลก ขนาดของตลาดอาเซียนที่ใหญ่ขึ้นมีอำนาจซื้อสูงขึ้น ความสามารถในการ แข่งขันกับภูมิภาคอื่นที่เพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยให้ชาติสมาชิกสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงใน ยุคโลกาภิวัตน์อีกทั้งอาเซียนยังมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคโดยการจัดทำ เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area : AFTA) และเริ่มรวมตัวกับประเทศหรือกลุ่มคู่ค้า สำคัญ เช่น ญี่ปุ่น จีน เกาหลี สหภาพยุโรปออสเตรเลียฯความเหนียวแน่นใกล้ชิดระหว่างกันจะ

เสริมสร้างความเข้มแข็งให้อาเซียนสามารถสร้างประโยชน์สูงสุดจากการรวมตัวกับประเทศคู่ค้าต่าง ๆ

3. ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community) หรือ ASCC มีวัตถุประสงค์มุ่งทำให้อาเซียนอยู่ร่วมกันในสังคมที่เอื้ออาทร ร่วมมือกันในด้านต่างๆ โดยมีการจัดทำแผนปฏิบัติการประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งครอบคลุมความร่วมมือหลายด้าน อาทิ การพัฒนาสังคมการศึกษา สาธารณสุข การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นต้นเพื่อมุ่งให้เกิดผล 4 ด้านคือ สังคมที่เอื้ออาทรแก้ไขผลกระทบต่อสังคมอันเนื่องมาจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจส่งเสริมความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนผ่านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกัน โดยมีการจัดทำแผนปฏิบัติการประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งครอบคลุมความร่วมมือหลายด้าน อาทิ การพัฒนาสังคมการศึกษา สาธารณสุข การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เพื่อมุ่งให้เกิดผล 4 ด้านคือสังคมที่เอื้ออาทรแก้ไขผลกระทบต่อสังคมอันเนื่องมาจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนผ่านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในการขับเคลื่อนนโยบาย 3เสาหลัก ของอาเซียนนั้น การศึกษาเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญและจัดอยู่ใน 3เสาหลักของการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียน นั่นคือเสาหลักที่ว่าด้วยประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ที่ภายในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนเห็นชอบร่วมกันในการที่จะผนึกกำลังความร่วมมือกันทางการศึกษา เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันของกลุ่มสมาชิกอาเซียนในตลาดโลกซึ่งนับวันจะเริ่มทวีความเข้มข้นรุนแรงมากขึ้น การก้าวสู่ประชาคมการศึกษาอาเซียนนั้น ถือได้ว่าเป็นความจำเป็นที่ทุกประเทศสมาชิกจะต้องให้การศึกษากับพลเมืองของตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจและเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมมีความรู้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ผ่านการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของแต่ละประเทศ

การจัดการศึกษายุคกระจายอำนาจ สถานศึกษา มีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียน เพราะกระบวนการเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในสถานศึกษา เกิดจากการประสานความร่วมมือของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ดังที่ ฌ็องดูดี หลวงธิดา (2549, หน้า 6) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา คือ การที่ชุมชนในท้องถิ่นเข้ามา มีบทบาทในฐานะต่างๆ เพื่อร่วมกัน ประชุมวางแผนการประสานงานการจัดแสวงหาทรัพยากรการประเมินผลร่วมกับสถานศึกษา สนับสนุนนักเรียนและโรงเรียนทั้งในและนอกโรงเรียน ส่วน ทศนา แสงศักดิ์ (2548, หน้า 43) กล่าวว่า การศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องกับคนในชุมชนทุกคนและถือว่าชุมชนจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับ

กระบวนการการศึกษาการจัดการศึกษาที่ดีจะต้องคำนึงถึงชุมชนท้องถิ่นสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นบุคคลที่อยู่ในชุมชนจะต้องมีส่วนในการตัดสินใจในกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษา

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้การจัดการศึกษาในปัจจุบันเน้นในเรื่องการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชนและสังคมโดยพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาจะทำงานแยกอิสระจากกันไม่ได้ จำเป็นต้องพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันสถานศึกษาต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเช่นกันการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาในสถานศึกษาการให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกิดความรักหวงแหนเห็นคุณค่าในท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมากขึ้นอีกทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้ระบุไว้ชัดเจนในหมวด 4 มาตรา 29 กล่าวไว้ว่าให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวชุมชนองค์กรชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชนองค์กรเอกชนองค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรมมีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆเพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชนจากแนวการจัดการศึกษาเรื่องนี้เป็นกฎหมายที่สถานศึกษาต้องถือปฏิบัติตาม

จากคำนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่า แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาอีกทั้งยังทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกิดความรักหวงแหนเห็นคุณค่าในท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น ส่วนการจัดการศึกษาที่ดีนั้น จะต้องมีการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงความต้องการของชุมชน หรือท้องถิ่นเป็นหลักการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนเป็นหน้าที่ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งต้องดำเนินการ โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพและคุณลักษณะที่สามารถจะดำรงชีวิตในประชาคมอาเซียนได้อย่างมีความสุขดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, หน้า 15) ได้ระบุแนวทางการบริหารจัดการของสถานศึกษาไว้ว่า

การบริหารจัดการพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนให้บรรลุเป้าหมายสถานศึกษา
ควรมีแนวทางทางการดำเนินงานและจัดการดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยผู้อำนวยการสถานศึกษารองผู้อำนวยการ
สถานศึกษาครูผู้รับผิดชอบการพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนและผู้แทนจากหน่วยงาน
องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

2. ประชุมคณะกรรมการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการ
ดำเนินงานวางแผนกำหนดกิจกรรม/ปฏิทินการดำเนินงาน

3. ส่งเสริมสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงานเช่นงบประมาณบุคลากรวัสดุครุภัณฑ์
เอกสาร เป็นต้น

4. วางแผนพัฒนาบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. จัดตั้งเครือข่ายในสถานศึกษามีผู้เกี่ยวข้องเช่นนายอำเภอผู้แทนฝ่ายวัฒนธรรมผู้แทน
สำนักงานเทศบาลองค์การบริหารส่วนตำบลผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาผู้อำนวยการสถานศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

6. กำหนดให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคม
อาเซียนเป็นประจำทุกปีโดยกำหนดให้มีกิจกรรมประกวดแข่งขันอันแสดงให้เห็นถึงความรู้ความ
เข้าใจและความตระหนักเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน

7. กำหนดให้มีการนิเทศภายในสถานศึกษาตามอย่างเป็นระบบ

8. สนับสนุนให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษา เป็นสมาชิกสมาคม / ชมรมครูอาเซียน
ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับชาติ

9. มีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานพร้อมประชาสัมพันธ์การดำเนินงานอย่าง
ต่อเนื่องในรูปแบบที่หลากหลาย

จะเห็นได้ว่า กว่าที่สถานศึกษาจะบริหารจัดการการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนให้
ประสบผลสำเร็จได้นั้น สถานศึกษาต้องมีการเตรียมความพร้อมเป็นอย่างดีในทุกด้าน เพราะ
สิ่งดังกล่าวเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาว่าจะประสบความสำเร็จหรือประสบความล้มเหลว
ดังนั้น การจัดการศึกษาควรดำเนินการตามวงจรคุณภาพ P-D-C-A รวมถึงการที่สถานศึกษาต้องม
ีการแต่งตั้งคณะกรรมการประกอบด้วยผู้อำนวยการสถานศึกษารองผู้อำนวยการสถานศึกษาและครู
ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนและผู้แทนจากหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและ
เอกชนสถานศึกษาต้องมีการประชุมคณะกรรมการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนัก
ในการดำเนินงานวางแผนกำหนดกิจกรรม/ปฏิทินการดำเนินงาน สถานศึกษา ต้องมีการส่งเสริม
สนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงานเช่นงบประมาณบุคลากรวัสดุครุภัณฑ์เอกสาร เป็นต้น

สถานศึกษาต้องมีการวางแผนพัฒนาครูบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาต้องมีการจัดตั้งเครือข่ายในสถานศึกษามีผู้เกี่ยวข้องเช่นนายอำเภอผู้แทนฝ่ายวัฒนธรรมผู้แทนสำนักงานเทศบาลองค์การบริหารส่วนตำบลผู้อำนวยการ/รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาผู้อำนวยการสถานศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้นสถานศึกษาต้องมีการกำหนดให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนเป็นประจำทุกปีโดยกำหนดให้มีกิจกรรมประกวดแข่งขันอันแสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจและความตระหนักเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน สถานศึกษาต้องมีการกำหนดให้มีการนิเทศภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ สถานศึกษาต้องมีการสนับสนุนให้ครูและบุคลากรในสถานศึกษาเป็นสมาชิกสมาคม/ชมรมครูอาเซียนทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับชาติ และสถานศึกษาต้องมีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานพร้อมประชาสัมพันธ์การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในรูปแบบที่หลากหลาย

กล่าวโดยสรุป แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนคือ รูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ที่สถานศึกษาจัดให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ตามเป้าหมายการศึกษาที่วางไว้ โดยที่สถานศึกษาได้เปิดโอกาสให้เกิดภาพแห่งความร่วมมือให้การส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือและคอยประคับประคองสถานศึกษา ทั้งจากบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน

การบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนนั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความสำคัญสูงสุดในกระบวนการทั้งหมดของการจัดการศึกษา เพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมาก ที่ต้องนำหลักการและทฤษฎีสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมบทบาท ด้านการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน จึงเป็นความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทและพฤติกรรมการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารยุคใหม่ ผู้ซึ่งมีความเป็นมืออาชีพและมีความรู้ความเข้าใจเท่าทันกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรู้กว้าง ผู้บริหารสถานศึกษาควรต้องศึกษาสาระสำคัญในการรวมกลุ่มกันของประชาคมอาเซียน รวมถึงทิศทางการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน จนสามารถมองเห็นภาพอนาคตอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการประเมินความพร้อมและประกันความได้เปรียบให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในอนาคต

ผู้บริหารสถานศึกษา จึงเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบโดยตรงตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการบริหารสถานศึกษาที่ตนเองรับผิดชอบซึ่งการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องดำเนินการอย่างเข้าใจ ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, หน้า 19) กล่าวว่า

การพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนในสถานศึกษาทั้งระบบ เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความสำเร็จที่ตัวนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อความสำเร็จที่ยั่งยืนทั้งตัวนักเรียนเองและสถานศึกษาจำเป็นจะต้องดำเนินงานตามหลักการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบโดยบูรณาการในทุกด้าน ทั้งด้านการบริหารงานวิชาการการบริหารงานงบประมาณการบริหารงานบุคคลและงานบริหารงานทั่วไปโดยให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำในกิจกรรมการดำเนินงานของสถานศึกษา 4 ด้าน คือ

- 1) ด้านการบริหารจัดการ
- 2) ด้านการจัดการเรียนรู้
- 3) ด้านการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา และ
- 4) ด้านการจัดกิจกรรมสัมพันธ์

แนวทางการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ

ในการพัฒนาทางการศึกษานั้นจำเป็นจะต้องมีปัจจัยต่างๆ หลายด้านที่คอยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาให้เกิดคุณภาพ ไพฑูรย์ เจริญพันธุ์วงศ์ (2547, หน้า 6) ได้กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานในการบริหารงานองค์กรต่างๆรวมทั้งโรงเรียนว่าโดยปกติการบริหารงานในองค์กรจะต้องมีทรัพยากรพื้นฐานอยู่ 4 ประการ คือ

1. คน (Man)
2. เงิน (Money)
3. วัสดุสิ่งของ (Materials)
4. การจัดการ (Management)

ซึ่งปัจจัยทั้ง 4 ประการนี้ทั่วไปเรียกว่า “4Ms” การที่เรียกทรัพยากรเหล่านี้ว่าเป็นทรัพยากรพื้นฐานหรือเปรียบได้เหมือนกับปัจจัยสี่นั้นเพราะว่าการบริหารงานมีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรพื้นฐานทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณที่เพียงพอจึงจะทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพในแนวความคิดของ Greenwood (อ้างใน สมพงษ์ เกษมสิน, 2526, หน้า 7) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยทางการบริหารในขอบเขตที่กว้างออกไปอีกว่า ปัจจัยทางการบริหารมีอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. คน (Man)
2. เงิน (Money)
3. วัสดุสิ่งของ (Materials)
4. อำนาจหน้าที่ (Authority)
5. เวลา (Time)
6. กำลังใจในการทำงาน (Will)
7. ความสะดวกต่างๆ (Facilities)

การบริหารนั้น โดยทั่วไปมักเป็นเทคนิคและวิธีการเป็นได้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ดังที่ สมพงษ์ เกษมสิน (2526, หน้า 10) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบคือมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่พึงเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการบริหาร โดยลักษณะนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) เป็นสังคมศาสตร์ซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมการบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Art)

สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการจัดการบริหารนั้นเป็นเรื่องสำคัญ เพราะแม้การจัดการและการบริหารนั้นเป็นกลไกในการควบคุมปัจจัยอื่นๆ อีก 3 ปัจจัยคือ คน เงิน และ วัสดุอุปกรณ์ หากผู้บริหารการศึกษาหรือผู้บริหารโรงเรียนเข้าใจตระหนักถึงความสำคัญและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนก็จะนำพาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จในการจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี

องค์ประกอบสำคัญที่จะผลักดันให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความสำเร็จก็คือผู้บริหารที่ต้องรับรู้เข้าใจและยอมรับงานนี้อย่างจริงจัง ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, หน้า 19) ได้ระบุถึงกระบวนการในการบริหารจัดการสถานศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน ตามประเด็นที่สำคัญดังนี้

1. นำเรื่องอาเซียนเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดเป้าหมายนโยบายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของสถานศึกษา
2. สร้างความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายนโยบายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน
3. กำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม
4. กำหนดบทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่างๆ อย่างชัดเจน
5. มีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อาเซียนในสถานศึกษา
6. สร้างแรงจูงใจแก่บุคลากรในโรงเรียน ที่ร่วมดำเนินงานอย่างจริงจัง
7. มีการนิเทศติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน
8. จัดสรรงบประมาณสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงานอย่างเพียงพอ
9. พัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน

10. จัดทำข้อมูลสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับอาเซียน

11. มีการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานกับผู้นำชุมชนผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน

12. มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีเจตนารมณ์ที่ต้องการให้สถานศึกษา มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา คู่ประชาคมอาเซียน โดยมีความมุ่งหวังให้สถานศึกษาได้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยนำเรื่องอาเซียนเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดเป้าหมายนโยบายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของสถานศึกษา ให้สถานศึกษามีการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันในเป้าหมายนโยบายและ วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหารครูผู้ปกครองและนักเรียน ให้สถานศึกษามี การกำหนดแนวทางการดำเนินงานที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ให้สถานศึกษามีการกำหนดบทบาทหน้าที่ ของฝ่ายต่างๆอย่างชัดเจน ให้สถานศึกษามีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้อาเซียนในสถานศึกษา ให้สถานศึกษามีการสร้างแรงจูงใจแก่บุคลากรในโรงเรียนที่ร่วมดำเนินงานอย่างจริงจังให้ สถานศึกษามีการนิเทศติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและปรับปรุงพัฒนาการ ดำเนินงาน ให้สถานศึกษามีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงานอย่าง เพียงพอ ให้สถานศึกษามีการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาโดยเฉพาะครูผู้สอนให้มีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, หน้า 11) ได้ระบุถึงตัวชี้วัดด้านครูไว้ว่า

1. ครูผู้สอนมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนกฎบัตรอาเซียนประชาคมอาเซียน
2. ครูสามารถใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร
3. ครูใช้หนังสือตำราเรียนและสื่อที่เป็นภาษาต่างประเทศในการจัดการเรียนรู้
4. ครูใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ICT) ในการจัดการเรียนรู้การวัดและประเมินผลและการ เผยแพร่ผลงาน ทั้งระบบออนไลน์ (Online) และออฟไลน์ (Offline)
5. ครูใช้เทคนิคและวิธีสอนที่หลากหลายโดยเน้นกิจกรรมหรือกระบวนการในการ จัดการเรียนรู้
6. ครูสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ทั้งในประเทศและใน กลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน
7. ครูใช้การวิจัยสื่อนวัตกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ยังกำหนดให้สถานศึกษามีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับอาเซียนให้สถานศึกษามีการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานกับผู้นำชุมชนผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และให้สถานศึกษามีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าการดำเนินการต่างๆในเบื้องต้น ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการนำพาสถานศึกษาให้สามารถเตรียมรับกับการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ผ่านคุณภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษา ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, หน้า 12) ได้ระบุถึงตัวชี้วัดคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษาว่า ควรมีคุณลักษณะดังนี้

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน
2. ผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารจัดการภายใต้สภาวะการณ์จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ผู้บริหารมีทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและทักษะในการใช้ ICT
4. ผู้บริหารมีความสามารถในการประสานภาคีเครือข่ายเพื่อความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน เช่น โรงเรียนองค์กรเอกชนหน่วยงานราชการ เป็นต้น
5. ผู้บริหารมีความสามารถในการนิเทศติดตามผลการดำเนินงาน
6. ผู้บริหารมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารกับภาคีเครือข่ายในกลุ่มประชาคมประเทศสมาชิกอาเซียน

กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ คือ การที่สถานศึกษาจัดให้มีแผนการบริหารจัดการสถานศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน ในบริบทของแต่ละสถานศึกษาที่มีความแตกต่างกัน โดยสร้างความตระหนักร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการจัดการศึกษาตลอดจนการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง มีการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานกับผู้นำชุมชนผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงการที่สถานศึกษาจัดให้มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อสื่อสารถ่ายทอดการดำเนินงานและผลการดำเนินงานของสถานศึกษาสู่สาธารณชน อนึ่งในการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการ ให้เน้นกระบวนการจัดการคุณภาพ P-D-C-A เป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะสิ่งดังกล่าวจะช่วยผลักดันให้การดำเนินงานต่างๆของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบและบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

แนวทางการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือครูโดยเน้นให้ครูเริ่มจากการวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษาจัดทำหน่วยการเรียนรู้และเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาผู้เรียนให้มีความตระหนักความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่ดีพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนและเตรียมตัวรับความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับอาเซียนที่จะต้องเผชิญในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554, หน้า 30)

การจัดการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ดังที่ชาติรี นามคุณ (2552, หน้า 48) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของคุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งที่ได้ทำการศึกษาและวางแผนตามลำดับดังที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) โดยกำหนดเป้าหมายหลักของคุณภาพการศึกษาอยู่ที่“การพัฒนาคน”จากปรัชญาความเชื่อพื้นฐานที่ว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิตซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนมีคุณภาพทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมการเมืองและสิ่งแวดล้อมซึ่งนอกจากจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพ โดยตรงแล้วยังจำเป็นต้องคำนึงถึงกลไกและสภาพแวดล้อมที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่เพื่อเตรียมคนให้เป็นคนที่มีคุณลักษณะเป็นผู้คิดวิเคราะห์เป็นสามารถแก้ปัญหาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้นั้นคือผู้เรียนจะต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรา 22 ที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน ถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่ต้องเตรียมคน เพื่อให้สามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษานั้นเมื่อเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ภาระหน้าที่หลักจึงต้องขึ้นอยู่กับงานด้านวิชาการ สอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, หน้า 22) ระบุว่า ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำเนินชีวิตด้วยดีในประชาคมอาเซียน งานวิชาการหรืองานการจัดการเรียนรู้ถือเป็นงานหลัก เป็นงานที่จะส่งผลโดยตรงให้การจัดการศึกษาบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมีการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แผนยุทธศาสตร์อาเซียนของชาติ/กระทรวงศึกษาธิการและเป้าหมายของการเป็นประชาคมอาเซียนเพื่อกำหนดเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการทุกกิจกรรมทั้งระบบ โรงเรียนได้แก่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนการจัดกิจกรรมทั้งภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียนนอกจากนี้จะต้องเป็นหลักสูตรที่ยึดผลการเรียนรู้เน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียน/ชุมชน โดยมีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

- 2551
1. วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
 2. วิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์อาเซียนของชาติกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ
 3. วิเคราะห์เป้าหมายของการเป็นประชาคมอาเซียน
 4. นำผลการวิเคราะห์ที่ได้มากำหนดเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการทุกกิจกรรมทั้งระบบในสถานศึกษา เช่น การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน การจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เป็นต้น
 5. จัดกิจกรรมตามหลักสูตรที่เน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของเด็กไทยในประชาคมอาเซียน ให้มีคุณลักษณะ 3 ด้านดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, หน้า 11) ได้ระบุถึงไว้ดังนี้
 1. ด้านความรู้
 - 1.1 มีความรู้เกี่ยวกับประเทศอาเซียนในด้านการเมืองเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม
 - 1.2 มีความรู้เกี่ยวกับอาเซียน
 - 1.2.1 จุดกำเนิดอาเซียน
 - 1.2.2 กฎบัตรอาเซียน
 - 1.2.3 ประชาคมอาเซียน
 - 1.2.4 ความสัมพันธ์กับภายนอกอาเซียน
 2. ด้านทักษะ / กระบวนการ
 - 2.1 ทักษะพื้นฐาน
 - 2.1.1 สื่อสารได้อย่างน้อย 2 ภาษา (ภาษาอังกฤษและภาษาประเทศเพื่อนบ้าน อีกอย่างน้อย 1 ภาษา)
 - 2.1.2 มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างสร้างสรรค์
 - 2.1.3 มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี
 - 2.1.4 มีความสามารถในการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น
 - 2.2 ทักษะพลเมือง / ความรับผิดชอบทางสังคม
 - 2.2.1 เคารพและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม
 - 2.2.2 มีภาวะผู้นำ
 - 2.2.3 เห็นปัญหาสังคมและลงมือทำเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

2.3 ทักษะการเรียนรู้และพัฒนาตน

2.3.1 เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

2.3.2 มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2.3.3 มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ห้อย่างมีเหตุผลมีวิถีคิดอย่างถูกต้อง

2.3.4 มีความสามารถในการจัดการ / ควบคุมตนเอง

3. ด้านเจตคติ

3.1 มีความภูมิใจในความเป็นไทย/ ความเป็นอาเซียน

3.2 ร่วมกันรับผิดชอบต่อประชาคมอาเซียน

3.3 มีความตระหนักในความเป็นอาเซียน

3.4 มีวิถีชีวิตประชาธิปไตยยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลสันติวิธี / สันติธรรม

3.5 ยอมรับความแตกต่างในการนับถือศาสนา

3.6 ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

6. กิจกรรมเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนที่สถานศึกษาจัดให้ เป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและชุมชน

จะเห็นได้ว่าสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีเจตนารมณ์ที่ต้องการให้สถานศึกษา มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีความมุ่งหวังให้สถานศึกษาได้นำนโยบายไปสู่ปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยกำหนดแนวทางให้สถานศึกษาต้องมีการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้สถานศึกษาต้องมีการวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์อาเซียน ของชาติกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการให้สถานศึกษาต้องมีการวิเคราะห์เป้าหมายของการเป็นประชาคมอาเซียน โดยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพดังกล่าว มากำหนดเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการทุกกิจกรรมทั้งระบบในสถานศึกษา เช่น การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน การจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เป็นต้น ตลอดจนการดำเนินงานดังกล่าว ต้องจัดกิจกรรมตามหลักสูตรที่เน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และเป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและชุมชน

การจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนอย่างมีทิศทาง ควรดำเนินไปพร้อมกับ การบริหารจัดการหลักสูตร ตามทิศทางการจัดการศึกษาของชาติ โดยมีหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาซึ่งในทางปฏิบัตินั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสถานศึกษาแต่ละแห่งว่า จะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทของสถานศึกษาของตน

อย่างไร ดังที่ กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 9) ได้กล่าวถึงการบริหารหลักสูตรไว้ว่าการบริหารหลักสูตรได้แก่การจัดให้มีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางระดับประเทศที่ได้กำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้โดยการจัดเป็นกลุ่มๆ ไว้เช่นกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นต้นการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางนี้มีประโยชน์ต่อสถานศึกษาตรงที่ช่วยให้บุคลากรของสถานศึกษาได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางโดยละเอียดเพื่อการจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้รายปีและรายภาคเรียนต่อไปนอกจากนี้จะช่วยให้เกิดแนวคิดที่ว่า สถานศึกษาจะมีแนวในการจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนและท้องถิ่นของตนในส่วนตัวบ้าง

2. การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทรัพยากรสภาพการดำรงชีวิตและปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและท้องถิ่น โดยตรงแต่เนื่องจากมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางจะเขียนไว้ครอบคลุมค่อนข้างมากถ้าสถานศึกษาเห็นว่ามาตรฐานการเรียนรู้มีอยู่แล้วก็อาจกำหนดเฉพาะสาระการเรียนรู้เฉพาะท้องถิ่นที่จำแนกตามช่วงชั้น

3. การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นการนำผลงานในข้อ 1 และข้อ 2 มาจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาโดยการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้เป็นรายปีกำหนดเวลาเรียนให้เหมาะสมสำหรับระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 จะต้องกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้เป็นรายภาคและกำหนดหน่วยกิตให้เหมาะสม

4. การจัดทำหน่วยการเรียนรู้โดยเฉพาะในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3 ต้องนำเอกสารสาระการเรียนรู้ตามข้อ 3 ที่เกี่ยวเนื่องกันมาบูรณาการเป็นหน่วยการเรียนรู้ย่อยๆ เพื่อสะดวกแก่การจัดการเรียนการสอนที่สัมพันธ์กันแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะประกอบด้วยมาตรฐานการเรียนรู้สาระการเรียนรู้และเวลาเรียนซึ่งเมื่อรวมทุกหน่วยเข้าด้วยกันจะสมบูรณ์ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นรายภาคหรือรายปีแต่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ต้องทำเป็นรายวิชานอกจากนั้นยังต้องดำเนินงานอื่นๆ ตามที่กำหนดด้วย

ส่วน รุ่งชัชดา พรเวหะชาติ (2550, หน้า 42) ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารหลักสูตรว่าการบริหารหลักสูตรได้นำกระบวนการบริหารมาประยุกต์ใช้เพื่อให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์สามารถแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการเป็นการวางแผนการใช้หลักสูตร โดยต้องเตรียมการล่วงหน้าก่อนเปิดหลักสูตรวางแผนการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบและนำนวัตกรรมทางการศึกษามาช่วยซึ่งมีขั้นตอนคือการตรวจสอบแม่บทก่อนนำไปใช้การประชาสัมพันธ์หลักสูตรการเตรียมความพร้อม

การจัดทำโครงการสอนการตรวจสอบความพร้อมของผู้เรียนการตรวจสอบการยอมรับจากสังคม
การจัดโครงสร้างของหน่วยงานเป็นต้น

2. ขึ้นดำเนินการเกี่ยวกับหลักสูตรเป็นการนำหลักสูตรไปใช้ประกอบด้วยการประชุม
ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการปฐมนิเทศนักเรียนการจัดทำคู่มือครูการจัดตารางสอน
การจัดครูเข้าสอนการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกการฝึกงานเป็นต้น

3. การประเมินผลการเรียนการสอนตามหลักสูตรเมื่อได้นำหลักสูตรไปใช้ควรมีการ
จัดการประเมินผลเกี่ยวกับหลักสูตรวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือเพื่อจะพิจารณาว่าตรงกับ
วัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือเพื่อจะได้ใช้ในการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการบริหาร
หลักสูตรสถานศึกษาเป็นการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาตามความในมาตรา 27
แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งผู้มี
ส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาใน
ชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว
ชุมชนสังคมและประเทศชาติ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางนั้นมีประโยชน์ต่อสถานศึกษา
โดยตรง เพราะช่วยให้บุคลากรของสถานศึกษาได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางโดยละเอียดเพื่อการ
จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้รายปีและรายภาคเรียนที่เหมาะสมกับชุมชนและ
ท้องถิ่นของตนในส่วนตัวบ้าง เพื่อนำมากำหนดเป็นมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ใน
ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทรัพยากรสภาพการดำรงชีวิตและปัญหาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
และท้องถิ่นโดยตรง จนเกิดเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา
ดังที่ วิสสุตแดงจวง (2546, หน้า 9-10) ได้กล่าวไว้ว่าหลักสูตรสถานศึกษาคือหลักสูตรที่สถานศึกษาแต่
ละแห่งเขียนขึ้นเองตามปรัชญาและเป้าหมายการจัดการศึกษาของ โรงเรียน โดยอิงอยู่กับหลักสูตร
การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ที่จัดทำโดยกรมวิชาการ ทั้งนี้หลักสูตรสถานศึกษาเป็น
หลักสูตรที่จัดทำขึ้น โดยความร่วมมือของคณะครูในโรงเรียนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ตลอดจนตัวแทนบุคลากรต่างๆ ในท้องถิ่นเพื่อให้หลักสูตรนั้น สามารถสนองตอบความต้องการทาง
สังคมและเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นได้นอกเหนือไปจากการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้
ความสามารถตามมาตรฐานที่กำหนดจากส่วนกลางหลักสูตรสถานศึกษาจึงมีโครงสร้างที่ยืดหยุ่น
ทั้งด้านสาระเวลาและการจัดการเรียนรู้โดยสามารถจัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบครอบคลุมทุก
กลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษา กับท้องถิ่นจนนำไปสู่การจัดทำหลักสูตร
โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นได้รวมเอาสิ่งดีๆ จากที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายได้สั่งสมกันมาทั้งเรื่องความรู้
และประสบการณ์ซึ่งก่อนหน้านี้นี้ไม่เคยบรรจุไว้ในหลักสูตรแต่ต่อไปนี้ทุกเรื่องจะบรรจุเข้าไปใน

หลักสูตรเพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้มีรากฐานและหลักไว้ยึดโยงไม่ให้หลุดลอยไปเหมือนกับเยาวชนของบางประเทศการปฏิรูปการศึกษาทำให้ระบบการศึกษาไทยใจกว้างขึ้นจนสามารถดึงเอาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาตามภูมิภาคต่างๆมาจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้

ในขณะที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 33) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของการบริหารและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้อย่างกว้างขวางจะต้องปฏิบัติในเรื่องต่อไปนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สารระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น

2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสถานภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ภารกิจเป้าหมายคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย รวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่างๆที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

4. นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม

5. นิเทศการใช้หลักสูตร

6. ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

7. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

ดังนั้น จากการศึกษาอาจกล่าวได้ว่า การดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน จะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการและการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาที่มีความสอดคล้อง สอดรับกับเป้าหมายของการเป็นประชาคมอาเซียนในปี.ศ.2558 เป็นสำคัญ ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, บทนำ) ได้ระบุว่า “ประชาคมอาเซียน” (ASEAN Community) เป็นการสร้างสังคมภูมิภาคให้พลเมืองของทั้งสิบรัฐสมาชิกอาเซียนอยู่ร่วมกันอย่างฉันญาติมิตรในครอบครัวเดียวกันหรือเป็นเพื่อนร่วมชุมชนคนหมู่บ้านเดียวกันอาเซียนหรือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประเทศในภูมิภาคธำรงไว้ซึ่งสันติภาพ เสถียรภาพและความมั่นคงทางการเมืองสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรมการกินดีอยู่ดีบนพื้นฐานของความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกันของ

ประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน เวียดนาม ลาว พม่า และ กัมพูชา

ประชาคมอาเซียนปี พ.ศ. 2558 จะเป็นภาพของการรวมกลุ่มประเทศสมาชิกอย่างสมบูรณ์เมื่อถึงเวลานั้น จะเกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเสรี สิ่งที่ต้องเฝ้าระวังอีกอย่างก็คือ การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งคนไทยอาจสูญเสียหรือถูกปนเปื้อนวัฒนธรรมก็ไม่ได้ แต่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, หน้า 21) ก็ได้ระบุไว้ในแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนในสถานศึกษาทั้งระบบว่า สถานศึกษาต้องส่งเสริมให้บุคคลภูมิปัญญาในท้องถิ่นร่วมให้การเรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความตระหนักในบทบาทของการเป็นแหล่งเรียนรู้และต้นแบบวิถีชีวิตอันดีงามของไทยที่จะสืบทอดแก่เด็กไทย

การรวมกันของประชาคมอาเซียน จึงอาจเป็นการหลอมรวมของวัฒนธรรมที่หลากหลายจนอาจกลายเป็นวัฒนธรรมเดียว หรืออาจเกิดช่องว่างระหว่างวัฒนธรรมและความขัดแย้งได้เช่นกัน หากประเทศสมาชิกต่างไม่ให้ความสนใจและใส่ใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นอันมีค่าของตนเองดังที่ ภัทรภรณ์ มานิตย์ (2550, หน้า 41-45) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งนำความรู้ความสามารถที่มีมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งเห็นผลได้เป็นอย่างดี เป็นรูปธรรมไม่ว่าจะเป็นวิธีการหรือตัวบุคคลผู้เรียนก็สามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย ส่วน อมรวิรัช นาคทรพรพ (ม.ป.ป., หน้า 51-53) กล่าวว่า ชีวิตแห่งการเรียนรู้ชีวิตที่มีความพอดีของคนไทยจะเป็นกุญแจไปสู่สังคมที่มีสันติสุขมีความปรองดองและร่วมกันใช้ปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงไปได้ อย่างราบรื่นเป็น “สังคมแห่งภูมิปัญญา” ที่มี “สติสัมปชัญญะ” ในการพัฒนาที่มีได้เน้นแต่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแต่อย่างเดียว หากยังสามารถรักษาวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของสังคมตลอดจนค่านิยมและจริยธรรมตามหลักศาสนาเป็นสังคมที่สมาชิกมีวินัยในตนเองมีความรับผิดชอบ มีความอดทนมากกว่าการมั่งง่ายเรียนลัดหวังความสำเร็จในชีวิตด้วยการเสี่ยงโชคหรือเก็งกำไรเป็นสังคมที่สมาชิกยึดมั่นในหลักธรรมที่เชื่อในการทำความดีมากกว่าการหวังให้อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคลบวันดาลสิ่งต่างๆ ให้ชีวิตการอยู่ร่วมกันด้วย “ปัญญา” ในสังคมยังจะเป็นเครื่องโน้มนำให้สังคมไทยเข้าถึงแก่นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชนชาติอื่นด้วยเป็นเครื่องขัดอคติความเดียดฉันท์ และสร้างความสามารถในการร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์ในประชาคมนานาชาติต่อไปท้ายที่สุด “ชีวิตแห่งการเรียนรู้” สังคมแห่ง “ภูมิปัญญา” นี้เองที่จะทำให้ “ความหวังและทางเลือกของแผ่นดินไทย” เป็นจริงด้วย “ภูมิปัญญาทางเศรษฐกิจ” ที่ผสานเข้ากับ “ภูมิปัญญาทางสังคม” และทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เข้มแข็งเมื่อต้องแข่งขันประนีประนอมเมื่อต้องร่วมมือและธำรงรักษาเอกลักษณ์และศักดิ์ศรี “ความเป็นไทย” ไว้ได้ ทรานานแทนาน

ส่วน รุ่ง แก้วแดง (อ้างใน สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545) ให้ความหมายของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยไว้ว่าความรู้และความสามารถของคนไทยจุดอ่อนของความ เป็นภูมิปัญญาคือเราไม่ได้จารึกไว้หรือจารึกแต่อยู่แค่ในโบราณดั่งนั้นวิธีที่จะสื่อสารให้แก่นักได้ดี ที่สุดจึงอยู่ที่ตัวบุคคลบุคคลเหล่านั้นเราเรียกว่าครูภูมิปัญญาคือคนที่ชุมชนและสังคมยอมรับและที่ สำคัญสามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ถ่ายทอดออกมาได้บางคนอาจถ่ายทอดเข้าไปในระบบโรงเรียน บางคนถ่ายทอดให้กับชุมชนของตนเองเรียกว่าตามอัธยาศัยครูภูมิปัญญาส่วนใหญ่การศึกษาใน ระบบของท่านจะไม่สูงนักแต่ความรู้ความสามารถของท่านเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือเรียกว่า เรียนรู้โดยอัธยาศัยสำหรับการถ่ายทอดจะใช้วิธีการสาธิตเข้ามาช่วยเผยแพร่การสอนของคนรุ่นเก่า ไม่มีหลักสูตรไม่มีการวัดผลเรียนไปตามใจครูภูมิปัญญาไม่มีห้องเรียนห้องเรียนเป็นธรรมชาติและเป็นของจริงทั้งหมดเป็นสื่ออุปกรณ์ที่เป็นของจริงลูกศิษย์จะเรียนรู้ด้วยวิธีทางธรรมชาติท่านไม่ใช่ คนสอนหนังสือแต่ท่านเป็นผู้ให้ความรู้ที่บ้านจะไม่มีตำราหรือหนังสือให้อ่านเพราะตัวของแต่ละ ท่านคือตำราจุดเด่นคือการถ่ายทอดจากประสบการณ์จริงอาศัยความเข้าใจเด็กจะเรียนรู้ด้วยความ สนุกและเข้าใจมากยิ่งขึ้นภูมิปัญญาไทยถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยถ้าเราช่วยกันสนับสนุน ส่งเสริมถ่ายทอด

สำหรับ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2542, หน้า 44-45) ได้กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดขึ้น จากความพยายามของคนในแต่ละท้องถิ่นที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าซึ่งอยู่ใกล้ตัวและมีความ เฉพาะเจาะจงที่ไม่อาจพึ่งพาให้ผู้อื่นซึ่งอยู่ไกลตัวไกลปัญหาช่วยแก้ไขให้ได้เนื่องจากแต่ละชุมชนมี สภาพแวดล้อมทางกายภาพแตกต่างกันการทำมาหากินทางเกษตรกรรมต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ มากแต่ละท้องถิ่นจึงสังมวิธีการจัดและลดปัญหาในด้านการทำมาหาเลี้ยงชีพโดยถ่ายทอดกันมา เป็นเวลานานนอกจากนี้ก็ยังมียุทธกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนการเล่นต่างๆที่เกิด จากวิถีชีวิตในสังคมเกษตรกรรมอีกด้วย

ตลอดระยะเวลาที่ระบบโรงเรียนแห่งชาติขยายตัวไปในพื้นที่ทั่วประเทศความสัมพันธ์ ของผู้คนกับกาลและเทศะก็เปลี่ยนแปลงไป โดยระบบโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ไปกำหนดการ แบ่งและใช้เวลาในชีวิตของบุคคลและปรับเปลี่ยนเทศะหรือสถานที่เด็กถูกแยกออกจาก ครอบครัวและสถาบันดั้งเดิมของชุมชน (วัด) คนเราใช้เวลาอยู่กับตารางเวลาของโรงเรียนใน ช่วงเวลาที่ยาวนานมากขึ้นการไปโรงเรียนเป็นการใช้เวลาที่เด็กเปลี่ยนผู้ปกครองจากพ่อแม่ไปเป็น การอยู่ภายใต้การปกครองของครูและโรงเรียนโรงเรียนเป็นสถาบันการเรียนรู้ที่ถือว่าเป็นแหล่ง ความรู้ที่ครอบครัวและชุมชนไม่มีให้

ส่วน แนวทางการนำคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานั้น ไพรัชชรรณ กามานนท์ และ มัทนา โขควรวัฒนกร (2545) ได้เสนอแนวทางไว้ดังนี้

1. ทำความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านควรส่งเสริมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและจัด โอกาสให้ไปเยี่ยมเยียนศึกษาดูงานพบปะสนทนากับปราชญ์ชาวบ้านผู้มีผลงานน่าชื่นชมนอกจากนี้ควรให้โอกาสไปร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ปราชญ์ชาวบ้านจัดขึ้นซึ่งถือได้ว่าเป็นการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะร่วมวางแผนดำเนินการส่งเสริมพัฒนาฟื้นฟูสืบ தொடเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านต่อไป

2. เก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยประสานขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่อย่างมากมายตามหมู่บ้านอย่างจริงจัง โดยการเดินทางไปสืบค้นสอบถามขอความร่วมมือจากชาวบ้านให้ได้ข้อมูลนำมาวิเคราะห์จัดระบบแล้วจัดพิมพ์ในรูปของสื่อเอกสารหรือสื่อเผยแพร่อื่นๆ สำหรับการศึกษาส่งเสริมเผยแพร่และค้นคว้าวิจัยในระดับลึกต่อไป

3. ศึกษาค้นคว้าวิจัยโดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในรากเหง้าพื้นเพของภูมิปัญญาในแต่ละด้านแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริงทั้งนี้โดยเน้นให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

4. ส่งเสริมเผยแพร่โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสมแล้วเลือกสรรอย่างพิถีพิถันในแต่ละประเด็นแต่ละลักษณะนำมาจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่ทางสื่อมวลชนทุกสาขาตาม โอกาสอันเหมาะสมโดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านนำความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านไปสืบ தொடปรับปรุงให้ทันสมัย

5. สนับสนุนคืนภูมิปัญญาให้แก่ชาวบ้าน โดยการยอมรับในความมีภูมิปัญญาของชาวบ้าน ไม่ดูแคลนยอมรับในศักยภาพของชาวบ้านให้อิสระที่สามารถตัดสินใจได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยปราศจากการครอบงำให้การยกย่องให้กำลังใจในผลงานที่ชาวบ้านทำการเสริมแรงผู้สนับสนุนควรเดินทางไปศึกษาหาความรู้ร่วมทำงานแล้วช่วยเหลือสนับสนุนในกิจกรรมที่ชาวบ้านคิดและทำด้วยความศรัทธา

6. ประสานแผนเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน โดยประสานงานกับหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ร่วมมือกันศึกษาข้อมูลและหาความรู้ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านจากปราชญ์ชาวบ้านสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของชาวบ้านและสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยงสืบ தொடปรับปรุงร่วมผนึกกำลังกันแบ่งงานกันทำตาม ศักยภาพของปราชญ์แต่ละท้องถิ่นในแต่ละด้าน โดยหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจังเพราะจะช่วยให้วิชาการท้องถิ่นได้พัฒนาก้าวหน้าต่อไป

สำหรับลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำไปสู่การเรียนการสอนนั้น มณีนีภา ชูติบุตร (2540) กล่าวว่า เป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีส่วนของคุณธรรมจริยธรรมสอดแทรก อยู่ด้วยสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่คนและสังคมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาของผู้เรียนมุ่งให้ผู้เรียนรู้จักตนเองรู้จักชุมชนที่ตนอาศัยอยู่มีความรู้ตีผูกพันกับชุมชนมีความเข้าใจและรู้เท่าทันกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก ชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนของตนเองสามารถพัฒนาแนวคิดและหาแนวทางใหม่ๆ อีกทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงคัดแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชนให้เกิดความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างสภาพความเป็นอยู่เดิมกับเทคโนโลยีความก้าวหน้าของสังคมใหม่โดยองค์ความรู้ที่สำคัญ ในการพัฒนาภูมิปัญญาผู้เรียนที่ต้องควบคู่และสอดคล้องกันมี 3 ประการ ได้แก่

1. ความรู้ด้านกรับผิดชอบต่อศีลธรรมและสิ่งแวดล้อมต่างๆ
2. ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการให้เกิดพลัง โดยมีความสำนึกที่ถูกต้อง
3. ความรู้ในเรื่องเทคนิควิธีการปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ

จากประเด็นที่กล่าวมาแล้ว การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของของชุมชนมีส่วนสำคัญไม่น้อย ที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การบริหารจัดการสถานศึกษาประสบความสำเร็จตามหลักการกระจายอำนาจ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสภาพการณ์ดังกล่าวของการมีส่วนร่วมจะยังมีน้อย สอดคล้องกับกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ (2546, หน้า 31) ซึ่งได้กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรสถานศึกษาว่าชุมชนยังมีส่วนร่วมน้อยไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการศึกษาแนวใหม่คิดว่าเป็นหน้าที่ของครู โรงเรียนและเชื่อว่าครูสามารถทำได้ดีกว่าประกอบกับเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยคนในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อยฐานะยากจนต้องประกอบอาชีพจึงไม่มีเวลายังไม่พร้อมที่จะเสียสละและไม่ให้ความร่วมมือ

จากการศึกษากล่าวได้ว่าการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาควรตระหนัก และเห็นความสำคัญในการจัดการตามทิศทางการจัดการศึกษาของชาติ โดยมีหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาซึ่งในทางปฏิบัตินั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสถานศึกษาแต่ละแห่งว่าจะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทของสถานศึกษาอย่างไร ส่วนแนวทางในการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนนั้น สถานศึกษาควรมีการวิเคราะห์ความ สอดคล้องระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีการวิเคราะห์แผน ยุทธศาสตร์อาเซียนของชาติกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ มีการวิเคราะห์เป้าหมาย ของการเป็นประชาคมอาเซียน มีการนำเอาผลการวิเคราะห์ที่ได้ในเบื้องต้นมากำหนดเป็นหลักสูตร สถานศึกษาที่บูรณาการทุกกิจกรรม ทั้งระบบในสถานศึกษา เช่น การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน การจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เป็นต้น มีการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรที่เน้น

กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสุดท้ายต้องมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนที่สถานศึกษาจัดให้ เป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและชุมชน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมที่นอกเหนือจากการเรียนการสอน สถานศึกษาควรเป็นผู้ที่ส่งเสริมความตระหนักให้กับผู้เรียน ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข บนความแตกต่างและความหลากหลายของวัฒนธรรมในกลุ่มสมาชิกอาเซียน ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ลืมที่จะหวงแหนและอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ตลอดจนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรากเหง้าแท้จริงของวัฒนธรรมไทย สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีองค์ความรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ซึ่งมีความเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนไม่ให้สูญหายและปนเปื้อนกับวัฒนธรรมอื่น คงไว้ซึ่งเสน่ห์ในความต่างกันของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจสังคมและปัญหาที่แตกต่างกัน

การรวมกันของประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 เป็นการเปิดเสรีที่จะทำให้สังคมในภูมิภาคเกิดการแข่งขันกันอย่างเข้มข้น ในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันศึกษาค้นคว้าวิจัยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้น เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในรากเหง้าพื้นเพของภูมิปัญญาในแต่ละด้านแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง ควรมีการส่งเสริมพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ เพื่อให้สามารถแข่งขันและในขณะเดียวกันก็ช่วยรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไว้ได้

ส่วนการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้นั้นควรมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน โดยการให้ครูภูมิปัญญาถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีส่วนของคุณธรรมจริยธรรมสอดแทรกอยู่ด้วยเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่คนและสังคมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาของผู้เรียนควรมุ่งให้ผู้เรียนรู้จักตนเองรู้จักชุมชนที่ตนอาศัยอยู่มีความรู้ลึกผูกพันกับชุมชนมีความเข้าใจและรู้เท่าทันกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนของตนเองสามารถพัฒนาแนวคิดและหาแนวทางใหม่ๆอีกทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงคัดแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชนให้เกิดความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างสภาพความเป็นอยู่เดิมกับเทคโนโลยีความก้าวหน้าของสังคมใหม่การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอนเป็นการฝึกให้ผู้เรียนรักท้องถิ่นเห็นคุณค่าและประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่าเป็นพื้นฐานในการสร้างงานสร้างรายได้โดยไม่ต้องดิ้นรนหางานทำในเมืองใหญ่จนในที่สุดก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองและชุมชนได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญเป็น โลกทัศน์ชีวิตทัศน์เป็นปรัชญา ในการดำรงชีวิตของมนุษย์สามารถสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้กับครอบครัวชุมชนและ ประเทศชาติให้ดำรงอยู่อย่างราบรื่นสงบสุขได้ ดังที่ อุเทน ปัญโญ และคณะ (2545, หน้า 7) ได้จำแนกไว้ดังนี้

1. ช่วยสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับท้องถิ่น
2. สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนในท้องถิ่นสร้างประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น มวยไทย ภาษาวรรณกรรมอาหารการกินอยู่ศาสนาและประเพณี
3. สามารถปรับประยุกต์มาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อม ถ่อมตนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ประนีประนอมรักสงบใจเย็นอดทนและให้อภัยแก่ผู้สำนึกผิดดำรงชีวิตอย่าง เรียบง่ายปกติสุขทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ถึงแม้จะอดอยากก็ตาม
4. สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนเช่นประเพณี สงกรานต์ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

นันทสาร ลีสลับ และคณะ (อ้างใน อุเทน ปัญโญ และคณะ, 2545, หน้า 41-42) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการดำเนินงานในหลายรูปแบบเช่นการ เชิญชวนเสวนากลุ่มย่อยการปรึกษาหารือการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิร่วมประชุมสัมมนาการจัดจ้าง หน่วยงานและบุคคลส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วสรุปผลการส่งเสริมทางการศึกษางานวิจัยที่ เกี่ยวข้องและการศึกษาดูงานในพื้นที่ซึ่งประสบผลสำเร็จในการส่งเสริมภูมิปัญญาที่สามารถ นำไปใช้ในระบบการศึกษาผลการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาบางส่วนได้หายไปจากสังคมไทย โดยมี ภูมิปัญญาสากลที่ไม่เหมาะสมเข้ามาแทนที่การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ลดน้อยลงขาดแคลน ผู้ถ่ายทอดผู้คนไม่ค่อยสนใจดังนั้นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษาควรมีแนวทาง ดังนี้คือ

1. ด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การศึกษาทุกระดับชั้นและ ทุกระบบไม่ว่าจะเป็นระบบโรงเรียนนอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยให้ ประชาชนหน่วยงานสื่อมวลชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย
2. ด้านการยกย่องครูภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดให้มีการเทียบความรู้เทียบตำแหน่งกำหนด ภาระหน้าที่และค่าตอบแทนจัดระบบการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเพื่อการพัฒนา
3. ด้านการส่งเสริมการวิจัยมุ่งวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถ นำเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดมาใช้ในการจัดการศึกษาและพัฒนาระเบียบวิธีวิจัยให้เป็นส่วนหนึ่ง ของกระบวนการเรียนรู้

4. ด้านการบริหารจัดการมุ่งสร้างระบบการบริหารและการจัดการที่ทำงานวิจัยงานพัฒนางานฟื้นฟูงานอนุรักษ์งานถ่ายทอดงานส่งเสริมงานส่งเสริมความเป็นเลิศและงานแลกเปลี่ยนให้สามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบรรจุไว้ในหลักสูตรสถานศึกษาควรเลือกสรรเนื้อหาสาระที่เป็นเรื่องราวของท้องถิ่นมวลประสบการณ์ที่กำหนดไว้ควรเจาะลึกและเพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจจนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ไม่เกิดความรู้สึกแปลกแยกจากชุมชนและท้องถิ่น โดยไม่คิดอพยพหลบหนีไปจากบ้านเกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้มุ่งใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากชีวิตจริงเพื่อให้มีประสบการณ์ตรงได้พบเห็น ได้สัมผัสและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การดำเนินงานด้านการจัดการเรียนรู้ คือ การที่สถานศึกษามีการดำเนินกิจกรรมด้านการบริหารจัดการและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยได้ทำการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 วิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์อาเซียนของชาติกับแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ และวิเคราะห์เป้าหมายของการเป็นประชาคมอาเซียน แล้วนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มากำหนดเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการทุกกิจกรรมทั้งระบบในสถานศึกษาโดยที่มีการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรที่เน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและกิจกรรมเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนที่สถานศึกษาจัดให้ ต้องเป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียนและชุมชน

แนวทางการดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา

การจัดกิจกรรมของสถานศึกษา เป็นภารกิจที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ในปฏิทินการปฏิบัติงานของแต่ละปีการศึกษา ส่วนกิจกรรมของสถานศึกษาเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, หน้า 24) ได้ระบุแนวทางการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนการสอนและที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรง โดยมีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน
2. กำหนดรูปแบบแนวการดำเนินงานจัดกิจกรรมรวมทั้งงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุนและกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน
3. สร้างความรู้ความเข้าใจและการยอมรับร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และแผนงาน
4. ดำเนินกิจกรรมตามแผน

5. มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์และการประสานงาน ทั้งภายในสถานศึกษาระหว่างสถานศึกษาและชุมชน

6. มีการติดตามประเมินการจัดกิจกรรมและนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดกิจกรรม

7. มีการจัดเก็บข้อมูลและรายงานอย่างเป็นระบบ รวมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ โดยใช้เครือข่ายการสื่อสารในท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า การที่สถานศึกษาจะสามารถจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนให้สำเร็จได้นั้น สถานศึกษาจะต้องมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบตามวงจรคุณภาพ P-D-C-A โดยสถานศึกษาต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน สถานศึกษาต้องมีการกำหนดรูปแบบแนวทางการดำเนินงานจัดกิจกรรมรวมทั้งงบประมาณและทรัพยากรสนับสนุน ตลอดจนต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน สถานศึกษาต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจและการยอมรับร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และแผนงาน สถานศึกษาต้องมีการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่ได้จัดเตรียมไว้อย่างเคร่งครัด สถานศึกษาต้องมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์และการประสานงานทั้งภายในสถานศึกษาระหว่างสถานศึกษาและชุมชน สถานศึกษาต้องมีการติดตามประเมินการจัดกิจกรรมและนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดกิจกรรมและสุดท้ายสถานศึกษาต้องมีการจัดเก็บข้อมูลและรายงานอย่างเป็นระบบ รวมทั้งเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยใช้เครือข่ายการสื่อสารในท้องถิ่น

จากการศึกษาอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาหมายถึง การดำเนินกิจกรรมของสถานศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นภารกิจที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ในปฏิทินการปฏิบัติงานประจำปีของสถานศึกษา ทั้งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนการสอนและเป็นกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุตามเป้าประสงค์ของการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

นอกจากนี้ สิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การดำเนินการด้านการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยดี คือ การที่สถานศึกษามีการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพเพราะ การประชาสัมพันธ์เป็นงานสร้างความสัมพันธ์อันดีและความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างโรงเรียนกับประชาชนกลุ่มต่างๆคือกลุ่มประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่นและกลุ่มบุคลากรในหน่วยงาน โดยการเผยแพร่ข่าวสารการดำเนินงานของโรงเรียนให้ชุมชนได้รับทราบด้วยวิธีการต่างๆไปพร้อมกัน เพื่อให้ทุกคนเกิดความภูมิใจในผลงานร่วมกันรวมทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งจะช่วยให้โรงเรียนปฏิบัติงานด้วยความสะดวกราบรื่นยิ่งขึ้นกิจกรรม

ประชาสัมพันธ์ได้แก่การประชุมผู้ปกครองการจัดทำจุลสารสิ่งพิมพ์ป้ายประกาศการพบปะเยี่ยมชมการออกข่าวทางสื่อสารมวลชนการจัดทำหรือกระจายข่าวหรือการพูดประชาสัมพันธ์ในงานพิธีการต่างๆ เป็นต้น

ดั่งที่ ปรีชา คัมภีรปรกรณ์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2543, หน้า 124) ได้สรุปไว้ว่าการประชาสัมพันธ์โรงเรียนหรืองานประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ทราบถึงการดำเนินงานและโครงการต่างๆของโรงเรียนได้เป็นอย่างดีทำให้ชุมชนรู้ถึงปัญหาและความต้องการของโรงเรียน โอกาสที่จะให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียนก็จะทำได้สะดวกขึ้น

สำหรับ Kindred (อ้างใน รัตนา กาญจนพันธุ์ และ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธนนท์, 2543, หน้า 107-109) ได้เสนอแนะหลักการเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยการใช้การประชาสัมพันธ์มีหลักการสำคัญอยู่ 7 ประการ คือ

1. ความบริสุทธิ์ใจ (Integrity) ข้อความใดๆที่จะเผยแพร่สู่ประชาชนย่อมจะต้องมีความเชื่อถือได้ตรงไปตรงมามากที่สุดและไม่ควรจะมีอะไรปิดบังภายในระบบโรงเรียนเพราะถ้ามีการปิดบังเกิดขึ้นย่อมก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจขึ้นในหมู่ประชาชน โดยปกติแล้วประชาชนก็ได้ให้ความเชื่อถือระบบโรงเรียนอยู่มากพอสมควรแต่ถ้าหากประชาชนพบว่ามีการปิดซ่อนเร้นอยู่เขาก็จะหมดศรัทธาและจะเป็นการยากมากที่จะเรียกศรัทธาของประชาชนให้กลับคืนมาได้เหมือนเดิมบางครั้งโรงเรียนได้พยายามกระทำการใดๆอย่างซื่อสัตย์และซื่อตรงไปตรงมาบางครั้งโรงเรียนอาจแถลงข้อเท็จจริงที่ผิดไปจากที่ฝ่ายสมาชิกและชุมชนทราบมาก็ควรจะได้มีการหาข้อมูลเพิ่มเติมสนับสนุนข้อเท็จจริงดังกล่าวเพื่อยืนยันว่าเป็นความจริงอย่างแน่นอน

2. ความต่อเนื่อง (Continuity) การสร้างสัมพันธ์ภาพกับชุมชนนั้น ไม่ใช่จะสร้างได้ภายในเวลา 2-3 วันเช่นเดียวกับการพัฒนาการศึกษาทั้งสองอย่างนี้จะต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานที่ต่อเนื่องกันบางครั้งอาจจะต้องใช้เวลา 10 ปีในกรณีที่ครูใหญ่ต้องการจะให้ชุมชนร่วมกันบริจาคเงินสร้างอาคารเรียนเพิ่มเติมครูใหญ่ควรสร้างแนวโน้มนำความสัมพันธ์กับทั้งบุคคลหน่วยงานและกลุ่มชนของท้องถิ่นอย่างเต็มที่แต่เมื่อได้อาคารเรียนสมตามวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่ได้ดำเนินการประสานความสัมพันธ์นั้นให้ยั่งยืนตลอดไปถ้าเป็นอย่างนั้นก็นับได้ว่าโรงเรียนปฏิบัติไม่ถูกต้องความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจำเป็นต้องมีตลอดไปและอย่างสืบเนื่องกันด้วย

3. การครอบคลุมเนื้อหา (Coverage) โปรแกรมการศึกษาของทุกโรงเรียนนั้นนับได้ว่ามีลักษณะประสมประสานการประชาสัมพันธ์จะต้องครอบคลุมลักษณะงานและขอบข่ายของโรงเรียนในทุกๆด้านอย่างเพียงพอมิใช่ว่าครูใหญ่ถนัดในด้านส่งเสริมกีฬาที่ทุ่มเงินใช้แต่การแข่งขันกีฬาระหว่างโรงเรียนเป็นเครื่องมือโดยลืมความสำคัญทางด้านอื่นหรือให้ความสำคัญใน

กิจการอื่นน้อยลงเปรียบได้ว่าการที่จะให้คนเราเข้าใจในรูปร่างของสิ่งของสิ่งหนึ่งหากจะเฝ้ามองเพียงด้านเดียวก็คงจะไม่สามารถเข้าใจรูปร่างของสิ่งนั้น ได้ดีเท่ากับการมองทุกๆ ด้านในการประชาสัมพันธ์โรงเรียนก็เช่นเดียวกันควรที่จะให้ประชาชนเข้าใจสภาพของโรงเรียนทุกด้านด้วยในด้านเครื่องมือเครื่องใช้ในการเผยแพร่ก็เช่นเดียวกันควรใช้เครื่องมือทุกชนิดที่สามารถจะกระทำได้ตามความเหมาะสมของท้องถิ่นนั้นๆ นับตั้งแต่เครื่องมือที่ทันสมัยที่สุดคือ โทรทัศน์ไปจนถึงการพูดแบบตัวต่อตัว

4. ความเรียบง่าย (Simplicity) การที่จะสร้างความกระจ่างใดๆ ให้เกิดขึ้นแก่ผู้ใหญ่ที่อยู่ในชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์การปฏิบัติการและปัญหาทางการศึกษานั้นยากกว่าการที่จะสอนวิชาการให้แก่เด็กที่อยู่ในชั้นเรียนมากกว่านักเรียนในชั้นเรียนอยู่ในสถานะที่ควบคุมได้แต่ผู้ใหญ่ในชุมชนอยู่ในสถานะที่ควบคุมได้ยากหรือมิได้เลยเขามีสิทธิที่จะฟังหรือมิฟังก็ได้จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ได้ดังนั้นหากจะมีการอธิบายแก่ประชาชนในชุมชนใดก็ตามพึงนึกถึงหลักแห่งความเรียบง่ายไม่ว่าจะเป็นการเสนอข้อมูลข้อเท็จจริงในด้านคำพูดการเรียนหรือในรูปการแสดงเป็นกราฟก็ตามคำพูดที่ใช้ควรเป็นภาษาที่ทุกคนเข้าใจมิใช่ภาษาวิชาการ นอกจากนี้ผู้พูดต้องให้เกียรติผู้ปกครองและประชาชนโดยทั่วไปที่เข้ามาฟังภาษาที่ใช้ควรสุภาพเรียบร้อยเข้าใจง่ายกินความกะทัดรัด

5. การสร้างสรรค์ (Constructiveness) ประชาชน โดยทั่วไปต้องการรู้ว่าสิ่งดีๆ อะไรบ้างในโรงเรียนโรงเรียนมีปัญหาหรือข้อบกพร่องอย่างไรและสามารถจะแก้ไขได้อย่างไร การแจ้งให้ประชาชนทราบถึงความดีของโรงเรียนควรเน้นที่ความสำเร็จในการเรียนของนักเรียนว่ามีความสำเร็จไปมากน้อยเพียงใดแค่ไหนโดยหลักการแล้วชาวบ้านจะไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาส่วนตัวของครูและผู้บริหารแต่ละคนการประชาสัมพันธ์มิได้มีไว้เพื่อแสดงให้เห็นปัญหาและความท้อแท้ของการบริหารการแก่งแย่งชิงดีกันเองการประชาสัมพันธ์โรงเรียนจึงน่าจะมุ่งที่การสร้างสรรค์มากกว่าการทำลาย ประชาชนพึงได้ทราบถึงปัญหาที่มีมาของระบบโรงเรียนแต่ข้อเท็จจริงที่แสดงนี้มีได้กระทำด้วยอารมณ์และควรแยกออกจากปัญหาส่วนตัวการเสนอปัญหานั้นก็เพื่อการแก้ไขมิใช่เพื่อให้หมดกำลังใจ

6. ความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) โครงการประชาสัมพันธ์จำเป็นจะต้องปรับให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นในแต่ละโอกาสและแต่ละสภาพปัญหาซึ่งจะต้องคำนึงถึงส่วนประกอบในด้านวัฒนธรรมความเข้าใจความคิดเห็นและสิ่งอื่นๆ ของประชาชน ประชาชนแต่ละบุคคลและแต่ละกลุ่มก็มีความแตกต่างกันในด้านรสนิยมความคิด สภาพสติปัญญาพื้นฐานความรู้ทัศนคติและคุณค่าอื่นๆ โครงการประชาสัมพันธ์ใดๆ พึงจัดให้สนองความต้องการที่แตกต่างกันของประชากร เช่นเดียวกับการศึกษาสมัยใหม่จะต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคน

7. ความยืดหยุ่น (Flexibility) ทั้งองค์การ โครงสร้างและงานการประชาสัมพันธ์ควรจะยืดหยุ่นลักษณะการยืดหยุ่นหากไม่มีการยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงใดๆก็ย่อมจะต้องมีไปตามกาลสมัยการประชาสัมพันธ์ก็ไม่สามารถจะตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ เช่นในชุมชนหนึ่งเคยเป็นชุมชนชนบทธรรมดาที่ประชากรมีความรักท้องถิ่นและหากินกับการทำไร่ ทำนา แต่เมื่อทางสัญจรดีขึ้นมีถนนตัดผ่านมาสู่เมืองใหญ่ที่อยู่ไม่ไกลออกไปมีการอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากประชากรในชุมชนก็เดินทางแบบไปเช้าเย็นกลับเพื่อไปทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมกันเป็นส่วนใหญ่ลักษณะของชุมชนเมื่อก่อนและหลังที่มีทางผ่านจึงมีสภาพแตกต่างกันการประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนจะถือหลักว่าเคยทำอย่างไรก็จะทำไปอย่างนั้นเห็นจะไม่ได้ทั้งนี้จะต้องอาศัยวิธีการปรับปรุงและการยืดหยุ่นเข้ามาประกอบด้วยข้อควรคำนึงถึงประชากร ในระยะต่อไปนั้นควรคำนึงถึงการทำงานแบบไม่ยืดหยุ่น โดยยึดถือปฏิทินการประชาสัมพันธ์รายปีที่ได้ทำให้ความจริงการวางแผนงานล่วงหน้าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานแต่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเพื่อให้งานที่ปฏิบัติมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ในส่วนของการประชาสัมพันธ์โรงเรียนนั้นก็เป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ดังที่ ภิญ โญ สาธ (อ้างใน รัตนา กาญจนพันธุ์ และ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธนนท์, 2543, หน้า 116 - 117) ได้กล่าวว่าการประชาสัมพันธ์หมายถึงการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งกับประชาชนซึ่งกลุ่มบุคคลนั้นมีหน้าที่ต้องรับใช้หรือให้บริการ การประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นกระบวนการไม่ตรีสัมพันธ์สองทางคือ โรงเรียนเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับบรรดาความคิดต่างๆกับประชาชนที่เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์โรงเรียนมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ประชาชนทราบถึงการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน
2. เพื่อสร้างความเชื่อถือความมั่นใจแก่ชุมชน
3. เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษา
4. เพื่อการประสานงานระหว่างผู้ปกครองครูและชุมชน
5. เพื่อชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจนโยบายและกิจการของโรงเรียนดีขึ้นกรณีเกิดการเข้าใจผิด
6. เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือและสนับสนุนการศึกษาต่างๆของโรงเรียน เช่น สนับสนุนและช่วยเหลือด้านการเงินแรงงานและกำลังใจ เป็นต้น

หลักการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

การดำเนินงานประชาสัมพันธ์โรงเรียนจะก่อให้เกิดผลดีได้นั้นควรยึดหลักการดังนี้

1. ดำเนินการอย่างตรงไปตรงมาด้วยความบริสุทธิ์ใจ
2. ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
3. ติดต่อสื่อสารกับประชาชนในชุมชนโดยส่งข่าวดีให้ชุมชนทราบ

4. ยินดีรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

5. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชน

ในขณะที่ สงวน สุทธิเลิศอรุณ (อ้างใน รัตนา กาญจนพันธุ์ และ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธนนท์, 2543, หน้า 117 - 118) ได้กล่าวว่างานประชาสัมพันธ์ที่สำคัญของโรงเรียนมีดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนโดยวิธีการให้ครูไปร่วมกิจกรรมของชุมชนและเชิญผู้ปกครองและประชาชนมาเยี่ยมโรงเรียนทั้งในเวลาปกติและเทศกาลต่างๆ

2. เชิญประชาชนที่เป็นผู้นำของชุมชนมาเป็นคณะกรรมการการศึกษาหรือเป็นคณะที่ปรึกษาของโรงเรียน

3. จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครูและจัดกิจกรรมของสมาคมตามสมควร

4. สนับสนุนให้จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่าและการจัดกิจกรรมของสมาคม

5. จัดตั้งแผนกประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนและมีกิจกรรมของแผนกตามสมควรเช่น จัดทำหนังสือพิมพ์โรงเรียนหรือจัดทำจดหมายข่าวเพื่อส่งข่าวไปยังผู้ปกครองของนักเรียนและส่งข่าวไปยังสื่อมวลชนเพื่อแจ้งให้ทราบหรือแถลงข่าวความเคลื่อนไหวของโรงเรียน โรงเรียนที่มีส่วนงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน โดยเฉพาะ ควรมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวโดยตรงหน้าที่ของผู้รับผิดชอบงานประชาสัมพันธ์โรงเรียนมีดังนี้

1. กำหนดแผนงานประชาสัมพันธ์โรงเรียนตามนโยบายของผู้บริหาร

2. จัดทำสิ่งพิมพ์ต่างๆเช่นหนังสือพิมพ์แผ่นพับใบปลิวเพื่อรวบรวมข่าวเกี่ยวกับโรงเรียน

3. เขียนบทความหรือข่าวของโรงเรียนส่งให้สื่อมวลชน

4. ตอบข้อข้องใจของประชาชน

5. รวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ปกครองและประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับโรงเรียน

การประชาสัมพันธ์กับชุมชน

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ และคณะ (อ้างใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539, หน้า 127 - 133) ได้สรุปว่า การประชาสัมพันธ์กับชุมชนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเพราะโรงเรียนตั้งขึ้นโดยชุมชนและเพื่อประโยชน์ของชุมชนแต่โรงเรียนไม่ค่อยให้ความสนใจเนื่องจากได้งบประมาณแต่ปัจจุบันชุมชนคอยดูการดำเนินงานของโรงเรียนและการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยชุมชนด้วย

1. จุดมุ่งหมายในการประชาสัมพันธ์ชุมชนมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนได้รู้จักเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีต่อกิจกรรมและกิจการของโรงเรียนนำมาซึ่งการร่วมมือและให้ความช่วยเหลือแก่โรงเรียนในด้านต่างๆอย่างดีพอ

2. องค์ประกอบในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานประชาสัมพันธ์กับชุมชนมีประสิทธิภาพต้องมีองค์ประกอบดังนี้

2.1 ทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนที่ดีต่อชุมชนและการประชาสัมพันธ์ต่อชุมชน ถ้าไม่ให้ความสำคัญก็จะประสบความล้มเหลว

2.2 ความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรในโรงเรียนเมื่อผู้บริหารให้ความสำคัญแล้วต่อไปก็เป็นบุคลากรในโรงเรียนและนักเรียนต้องร่วมมือร่วมใจพูดเป็นเสียงเดียวกันจึงจะทำให้การประชาสัมพันธ์มีความหมายและคุณค่า

2.3 ระบบงานที่เอื้อต่อการประชาสัมพันธ์เพราะการประชาสัมพันธ์ต้องมีระบบข่าวสารและข้อมูลต่างๆที่มีประสิทธิภาพเพียงพอและสามารถนำมาบริการได้ทันทีข้อมูลแต่ละปีควรมีการจัดเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบ

2.4 ได้รับความสนับสนุนด้านงบประมาณเพียงพอต่อการดำเนินงาน

2.5 มีคนหรือกลุ่มบุคคลรับผิดชอบเฉพาะเพราะงานประชาสัมพันธ์เป็นงานที่มีความต่อเนื่องและคนที่รักและสมัครใจทำงาน โดยเฉพาะมีการทำงานอย่างรวดเร็วคล่องตัวรอบรู้ต่อข่าวสารและติดต่อประชาสัมพันธ์กับคนอื่นๆได้ดี

3. กิจกรรมการประชาสัมพันธ์กับชุมชนมี 2 ลักษณะคือ

3.1 กิจกรรมโดยตรงคือกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อการประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะทั้งในแง่ของจุดมุ่งหมายและการดำเนินงาน

3.1.1 การประชุมถือเป็นกิจกรรมหลักและเป็นกิจกรรมพื้นฐานของการประชาสัมพันธ์เพราะเป็นการแจ้งเรื่องราวต่างๆเป็นทางการสามารถซักถามได้ตอบกันทันทีเมื่อมีข้อสงสัยแต่ไม่ควรประชุมบ่อยเพราะบุคคลในชุมชนไม่มีเวลาแจ้งเฉพาะเรื่องสำคัญในส่วนรายละเอียดให้แจ้งเป็นเอกสารโรงเรียนต้องเตรียมความพร้อมในการประชุม

3.1.2 การจัดทำเอกสารเป็นกิจกรรมหลักด้วยความซับซ้อนมากกว่าการประชุมแต่มีความคงทนและถาวรโดยจัดทำในลักษณะข่าวสารวารสารวิชาการหรือรายงานประจำปี

3.1.3 การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างบุคคลในโรงเรียนกับบุคคลในชุมชน เพื่อให้มีการประสานงานและการติดต่อเช่นกรรมการที่ปรึกษาของโรงเรียนกรรมการพัฒนาโรงเรียนกรรมการพัฒนาชุมชน โดยบุคคลที่เป็นกรรมการควรมาจากหลากหลายอาชีพ

3.1.4 การจัดนิทรรศการและงานประจำปีโดยให้นักเรียนหรือชุมชนร่วม

3.1.5 การจัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู

3.2. กิจกรรมโดยอ้อมเป็นกิจกรรมที่ไม่มุ่งจุดมุ่งหมายการประชาสัมพันธ์โดยตรง กิจกรรมที่จัดมีจุดมุ่งหมายเฉพาะอยู่แล้วแต่มีผลพลอยได้ในการประชาสัมพันธ์เช่น

3.2.1 การจัดงานชุมนุมนักเรียนหรืองานสโมสร์ต่างๆเช่นงานชุมนุมวิชาการ ชุมนุมกิจกรรมบันเทิงที่นักเรียนเป็นผู้จัด

3.2.2 การจัดงานสังคม โดยมีการบันเทิงประกอบ โดยเชิญผู้ปกครองมาร่วม ดำเนินการ โดยเฉพาะวันนักขัตฤกษ์

3.2.3 การจัดงานมอบวุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรเป็นการแสดงความยินดีให้กับ ผู้สำเร็จการศึกษาควรเชิญบุคคลสำคัญผู้ปกครองมาร่วมและมีการให้รางวัลกับนักเรียนที่เรียนดีหรือ ทำประโยชน์ให้กับโรงเรียน

3.2.4 การจัดเยี่ยมผู้ปกครองเพื่อจะได้รู้จักข้อมูลนักเรียนอย่างแท้จริงรวมทั้ง ประชาสัมพันธ์โรงเรียนไปในตัว

3.2.5 การจัดทัศนศึกษาตามที่ต่างๆเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้และอาจเชิญบุคคล ผู้ปกครองเข้าร่วมด้วย

3.2.6 การทำความรู้จักชุมชนโดยโรงเรียนทำโครงการรู้จักชุมชนโดยพานักเรียน ไปเยี่ยมชมสถานที่สำคัญๆในชุมชนทำความรู้จักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ นักเรียนจะได้รู้จัก ชุมชนยิ่งขึ้นเป็นการประชาสัมพันธ์โรงเรียนไปด้วยในตัว

จากเทคนิคและวิธีการในการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าการใช้เทคนิคและวิธีการในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น ต้องเลือกเทคนิคและรูปแบบวิธีการให้ถูกต้องและเหมาะสมกับความแตกต่างของพื้นฐานชุมชนทั้ง สภาพสิ่งแวดล้อมการศึกษาประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อสังคมการเมืองและเศรษฐกิจของชุมชน นั้นๆเมื่อเลือกใช้เทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมกับชุมชนก็จะทำให้การปฏิบัติงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนประสบความสำเร็จนำมาซึ่งผลสำเร็จในการจัดการศึกษาต่อไป

แนวทางการดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมสัมพันธ์

การจัดกิจกรรมสัมพันธ์เป็นภารกิจของสถานศึกษาที่ทำร่วมชุมชน โดยมีเนื้อหาที่ เกี่ยวข้องกับ ประชาคมอาเซียน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2554, หน้า 24) ได้ระบุแนวทางการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าเป็นการจัด

กิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชนและให้ชุมชนรวมทั้งหน่วยงานภายนอกเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น

1. สถานศึกษาจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนัก ในการอยู่ร่วมกันเป็นประชาคมอาเซียน

2. ส่งเสริมให้บุคคลภูมิปัญญาในท้องถิ่น ร่วมให้การเรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความตระหนักในบทบาทของการเป็นแหล่งเรียนรู้ และต้นแบบวิถีชีวิตอันดีงามของไทยที่จะสืบทอดแก่เด็กไทย

3. ประสานความร่วมมือกับชุมชน ในการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นและส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4. สถานศึกษาและชุมชน รวมทั้งเครือข่ายการพัฒนา มีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างหลากหลายรวมทั้งการให้ความรู้แก่นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมสัมพันธ์เป็นการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชนและให้ชุมชนรวมทั้งหน่วยงานภายนอกเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้น การที่สถานศึกษาจะสามารถจัดกิจกรรมดังกล่าวให้สำเร็จได้นั้น สถานศึกษาจะต้องมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ โดยที่สถานศึกษาต้องมีการจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการอยู่ร่วมกันเป็นประชาคมอาเซียนสถานศึกษาต้องมีการส่งเสริมให้บุคคลภูมิปัญญาในท้องถิ่น ร่วมให้การเรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความตระหนักในบทบาทของการเป็นแหล่งเรียนรู้ และต้นแบบวิถีชีวิตอันดีงามของไทยที่จะสืบทอดแก่เด็กไทย สถานศึกษาต้องมีการประสานความร่วมมือกับชุมชนในการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นและส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสุดท้ายสถานศึกษาและชุมชน รวมทั้งเครือข่ายการพัฒนา ต้องมีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างหลากหลาย รวมทั้งการให้ความรู้แก่นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่นด้วย

การจัดกิจกรรมสัมพันธ์โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชนและให้ชุมชนรวมทั้งหน่วยงานภายนอกเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ควรส่งเสริมให้บุคคลภูมิปัญญาในท้องถิ่น ร่วมให้การเรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความตระหนักในบทบาทของการเป็นแหล่งเรียนรู้และต้นแบบวิถีชีวิตอันดีงามของไทยที่จะสืบทอดแก่เด็กไทยซึ่งจากการศึกษาภูมิปัญญาตรงกับภาษาอังกฤษว่า Wisdom มีผู้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้มากมายดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 9-11) ได้ให้ความสำคัญของภูมิปัญญาไทยว่าช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นสร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทยสามารถปรับประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนามาใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมสร้างความ

สมดุระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนและช่วยเปลี่ยนแปลงปรับตัววิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย

ส่วนกลุ่มสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2542) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าหมายถึงความรู้ประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่น ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดต่อกันจากสถาบันต่างๆ ในชุมชน เช่น สถาบันครอบครัวสถาบันความเชื่อศาสนาสถาบันการเมืองการปกครองสถาบันเศรษฐกิจและสถาบันสังคม ขณะที่ ออบเชย แก้วสุข (2543) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่าภูมิปัญญาหมายถึง พื้นชั้นพื้นพบปัญญาหมายความว่าความรอบรู้ความรู้ทั่วความฉลาดเกิดแต่การเรียนรู้การคิดภูมิปัญญาจึงหมายถึงพื้นความรู้ความสามารถที่ใช้พื้นความรู้สร้างสรรค์งานเพื่อพัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

ส่วน กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างใน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2547 หน้า 14) ได้สรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษาสังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่องความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาอาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานองค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยให้การเรียนรู้การแก้ปัญหาการจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเราภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชุมชนและในตัวของผู้รู้เองหากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักเกิดการยอมรับและถ่ายทอดเพื่อพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคสมัยได้

ทำนองเดียวกัน ช่อ สันชนพิพัฒน์ (2546, หน้า 44 - 45) ได้กล่าวว่าในปัจจุบันปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นในเมืองไทยสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอและขาดความเป็นตัวของตัวเองของสังคมไทยอันเนื่องมาจากการขาดความสมดุลแห่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยเพราะถูกรอบงำภูมิปัญญาสากลมีผลทำให้ภูมิปัญญาไทยหายไปจากสังคม โดยมีภูมิปัญญาสากลเข้ามาแทนที่นอกจากนั้นแล้วการศึกษาในปัจจุบันมีเนื้อหาด้านภูมิปัญญาสากลมากกว่าภูมิปัญญาไทยทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยในระบบโรงเรียนน้อยลงคนไทยไม่สนใจภูมิปัญญาไทยเป็นผลทำให้สังคมไทยต้องวิกฤตทางปัญญาซึ่งเห็นได้ชัดเจนคือพึ่งตนเอง แต่แก้ปัญหาไม่ได้และขณะนี้ภูมิปัญญาไทยมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในวงกว้าง ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศในขณะนี้ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐ ที่มุ่งตอบสนองความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมละเลยสังคมเกษตรกรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งเปรียบเสมือนรากฐานของชีวิตในอดีตขาดความภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีมาในอดีตวิธีดั้งเดิมถูกดูแลจนว่าป่าเถื่อนไม่ทัดเทียมอารยธรรมตะวันตกเช่นวิธีการกินอยู่การแต่งกาย ละเลยภูมิปัญญาไทยที่มีค่า

ขาดความถี่หรือขาดความต่อเนื่องระหว่างเครือข่ายและชุมชนขาดความเชื่อมั่นต่อภูมิปัญญาของตนมีความเชื่อที่ผิดๆจึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการนำภูมิปัญญาไทยกลับคืนสู่สังคมไทยโดยผ่านกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อปลูกฝังให้คนไทยรู้ซึ่งถึงคุณค่าของภูมิปัญญาไทย

และ วัชร สุขใจ (2551, หน้า12) ได้สรุปความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่สะสมมาจากประสบการณ์ของชีวิตและสังคมที่สืบทอดมาหรือแบบแผนวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ผ่านการพิสูจน์ทดลองพัฒนาอย่างเป็นระบบมีกระบวนการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบุคคลหรือกลุ่มชนในแต่ละรุ่นจนเป็นวัฒนธรรมของชุมชนสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคซึ่งมีความสำคัญต่อคนไทยต่อวิถีชีวิตความเป็นไทยความเป็นอยู่ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมีความมั่นคงสร้างให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจเกียรติภูมิความเป็นไทยมีความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนที่สามารถปรับใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมเชื่อมโยงองค์ความรู้ดั้งเดิมให้เข้ากับความรู้สมัยใหม่ได้

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีอยู่มากมายในแต่ละท้องถิ่นแต่ละคนในชุมชนต่างมีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์มีผลงานเพื่อการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันออกไปในหลายด้านหลายประเภทหลายสาขา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 24-26) ได้กำหนดขอบข่ายหรือสาขาภูมิปัญญาไทยไว้จำนวน 10 สาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรมหมายถึงความสามารถในการผสมผสานความรู้ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยพัฒนาบนพื้นฐานความรู้เดิม
2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและบริโภค) หมายถึงการรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าตลาดเพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัยประหยัดเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางด้านการเศรษฐกิจได้ตลอดถึงการผลิตและจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรมเช่นการรวมกลุ่มโรงงานยางพารา เป็นต้น
3. สาขาแพทย์แผนไทยหมายถึงความสามารถในการจัดการและป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้
4. สาขาการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมายถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งการอนุรักษ์พัฒนาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน
5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชนหมายถึงความสามารถในด้านการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริหารกองทุนและธุรกิจชุมชน

6. สาขาสวัสดิการหมายถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

7. สาขาศิลปกรรมหมายถึงความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่นจิตรกรรมประติมากรรมวรรณกรรมทัศนศิลป์คีตศิลป์ เป็นต้น

8. สาขาการจัดการหมายถึงความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กรชุมชนองค์กรทางศาสนาตลอดทั้งองค์กรทางสังคมอื่นๆเช่นการจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านการจัดการศึกษาตลอดทั้งการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

9. สาขาภาษาและวรรณกรรมหมายถึงความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่นภาษาโบราณภาษาไทยและการใช้ภาษาตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

10. สาขาศาสนาและประเพณีหมายถึงความสามารถในการประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาความเชื่อประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ ส่วน ออบเชย แก้วสุข (2543) ที่ได้สรุปสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรมคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์และมีผลงานด้านการทำไร่นาทำนาเลี้ยงสัตว์ประมงทำไร่นาสวนผสมสามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้อย่างพอเพียงมีรายได้จากผลผลิตด้านนี้มีแนวคิดที่ตีแผ่โลกใหม่ ที่เป็นประโยชน์และช่วยพัฒนาอาชีพด้านนี้ได้ อย่างน่าสนใจเช่นเป็นผู้คิดริเริ่มการทำเกษตรแบบผสมผสานเกษตรแบบพอเพียงเกษตรที่เอื้อประโยชน์ต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

2. สาขาคหกรรม คือ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์และมีผลงานโดดเด่นในเรื่องต่อไปนี้

2.1 ด้านอาหารเป็นต้นตำรับการปรุงอาหารที่มีรสชาติอร่อยให้คุณค่าด้านโภชนาการใช้วัสดุที่มีราคาไม่แพงวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่นรู้จักคิดดัดแปลงสูตรอาหารได้แปลกใหม่หรือเป็นผู้ที่สืบสานตำรับตำราที่มีอาหารรสเลิศสามารถผลิตเป็นสินค้าจำหน่ายได้เช่นการทำปลาร้า การทำส้มหรือแหนมขนมต่างๆ

2.2 ด้านงานประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่มสามารถทำเป็นอาชีพจำหน่ายได้สามารถทำเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้เช่นการทำผ่านวมการตัดเย็บเสื้อผ้า

2.3 ด้านที่อยู่อาศัยสามารถจัดบ้านเรือนบริเวณได้น่าอยู่น่าอาศัยตามอัตภาพทำให้มีสุขภาพอนามัยในการอยู่อาศัย

3. สาขาศิลปกรรมคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์มีผลงานโดดเด่นในเรื่องต่อไปนี้

- 3.1 ด้านจิตรกรรมคือการวาดภาพฝาผนังการเขียนภาพลงบนผ้าหน้าผากการสักลาย
- 3.2 ด้านประติมากรรมคือผู้มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์และมีฝีมือในการปั้นแกะสลักการหล่อเช่นหล่อพระพุทธรูปปั้นโองสลักลวดลายประดับต้นเทียน สิ่งก่อสร้าง
- 3.3 ด้านสถาปัตยกรรมคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์เรื่องการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนโบสถ์ศาลาศาลพระภูมิ
- 3.4 ด้านหัตถกรรม (งานช่างฝีมือ) คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีผลงานในสิ่งที่ทำมือเช่นเครื่องจักสานต่างๆ
- 3.5 ด้านงานประดิษฐ์คือผู้ที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ด้านการจัดทำผลงานเลียนแบบธรรมชาติเช่นการประดิษฐ์ดอกไม้บายศรีการแต่งลวดลายบนแผ่นผ้า
- 3.6 ด้านดนตรีนาฏศิลป์และการเล่นพื้นบ้านคือผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านการเล่นดนตรีการขับลำการฟ้อนรำการคิดวิธีการเล่นพื้นบ้านหมอลำ ลิเกเพลง
4. สาขาสาธารณสุขคือผู้มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ด้านการใช้ยาสมุนไพรการรักษาโรคแผนโบราณการรักษาสุขภาพอนามัยร่างกายการสืบสานตำราสมุนไพรหมอนวดแผนโบราณหมอดำแย
5. สาขาภาษาและวรรณกรรมคือผู้มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ในการแต่งวรรณกรรมพื้นบ้านการคิดประดิษฐ์อักษรภาษาถิ่นการสืบสานอักษรโบราณวรรณกรรมท้องถิ่น
6. สาขาอื่นๆคือภูมิปัญญาด้านอื่นๆนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วได้แก่ภูมิปัญญาหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถประสบการณ์ในด้านต่อไปนี้
- 6.1 ด้านพิธีกรรมต่างๆได้แก่ผู้มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์มีผลงานเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมต่างๆเช่นหมอสู่ขวัญ
- 6.2 ด้านโหราศาสตร์ได้แก่ผู้มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์และมีผลงานด้านโหราศาสตร์หรือหมอดู
- 6.3 ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีได้แก่ผู้มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ในการปฏิบัติตามขนบประเพณีของท้องถิ่นนั้นๆ
- นอกจากนั้น ทวี ทวีวาร และ วิชาญ ชูช่วย (2545, หน้า 176-177) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกออกได้ 3 ลักษณะ ดังนี้
- ลักษณะที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม
- ลักษณะที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ลักษณะที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

ทำนองเดียวกัน อรพิน ภาคาผล (2548) ได้กล่าวถึงประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยมีความแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค ซึ่งสามารถจำแนกประเภทตามลักษณะได้ 10 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาภูมิปัญญานี้จะมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นเนื่องจากพื้นฐานความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกันสำหรับภูมิปัญญาของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้น ได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคมโดยมีการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม ประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้นมาโดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญกำลังใจในสังคมภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญๆในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับศิลปะพื้นบ้านเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะประเภทต่างๆ โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้นได้พัฒนาสืบทอดโดยพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีลักษณะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำเอาอาหารมาบริโภคเพื่อความอยู่รอดแล้วมนุษย์ยังได้นำเอาเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินไปความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตนอกจากนั้นยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่างๆมาบริโภคได้อีกด้วย

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านการละเล่นถือว่าเป็นการผ่อนคลายโดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลินภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการเล่นที่ประดิษฐ์มาจากวัสดุธรรมชาติและรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคที่ปรากฏอยู่ทั่วไปเช่นสถาปัตยกรรมประติมากรรมจิตรกรรม เป็นต้นซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค ความคิดความเชื่อของบรรพชนได้เป็นอย่างดี

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน ภูมิปัญญาประเภทนี้ส่วนมากจะแสดงออกถึงความสนุกสนาน และยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคมซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่างๆ

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้านภูมิปัญญาประเภทนี้เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังเพราะถือว่าเป็นปัจจัยสี่ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์หากได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการวิจัยจะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและทางสังคมในอนาคตได้

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประดิษฐกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านเทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้น ถือเป็นประดิษฐกรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยมซึ่งปัจจุบันยังไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควรหากเป็นการเรียนรู้และสืบทอดความคิดเกี่ยวกับประดิษฐกรรมและหัตถกรรมแก่เยาวชนจะเป็นการรักษาภูมิปัญญาที่สำคัญของบรรพบุรุษได้อีกทางหนึ่ง

10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติคนไทยส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร โดยเฉพาะการทำนาทำไร่จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนวอนเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมเกี่ยวกับเกษตรกรรมทั่วทุกภูมิภาค

จะเห็นได้ว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในงานวิชาการเป็นการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่เหมาะสมตามสภาพความต้องการของชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาและควรมีหลักหรือแนวทางในการดำเนินการในการจัดการศึกษาซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนและประยุกต์เข้ากับสังคมในปัจจุบันดังที่ พรชัย ภาพันธ์ (2545, หน้า 9) ได้พูดถึงการศึกษาและภูมิปัญญาไทยในวิถีชุมชนว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมค่านิยมและระบบคุณค่าที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้ก่อให้เกิดการปรับตัวใหม่ในหมู่บ้าน โดยเฉพาะสังคมชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ดังนี้

1. กระบวนการปรับตัวในวิถีชีวิตของชาวบ้านและชุมชนเป็นกระบวนการปรับใช้วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เคลื่อนไหววิเคราะห์ปัญหาของตนพร้อมหาทางออกโดยพึ่งตนเองเป็นแบบให้ชุมชนอื่นเอาอย่างทั้งพัฒนากลไกทางสังคมวัฒนธรรมผู้คนชุมชนแสวงหาการใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่าและมีความหมายท่ามกลางความซับซ้อนของสังคมปัจจุบันมีกระบวนการสร้างสรรค์สถาบันของชุมชน

2. กระบวนการปรับบทบาทของทางการศึกษาของชุมชนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีองค์ประกอบ 3 อย่างคือคนความรู้และทรัพยากรโดยชุมชนสนับสนุนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนคือการสร้างพัฒนาองค์กรชาวบ้านหรือองค์กรชุมชนการสนับสนุนพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การสร้างและพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน

ขณะที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 82) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียนซึ่งครูผู้สอนควรมีการปรับเปลี่ยนดังนี้

1. ครูจะต้องศึกษาชุมชนพร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชนทั้งจากการสังเกตและสอบถามชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่นตลอดจนควรนำสิ่งที่อยู่รอบๆตัวผู้เรียนหรือสิ่งที่เป็นปัญหาของชุมชนมากำหนดไว้ในหลักสูตรเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน

2. ครูจะต้องศึกษาศาสตร์ชาวบ้านปราชญ์ชาวบ้านพร้อมทั้งศึกษาวิธีการดึงเอาสิ่งที่เป็นศาสตร์สากลเข้าไปผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ครูควรรหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้และศึกษาวิธีการต่างๆจากการไปเยี่ยมโรงเรียนอื่นเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนและพัฒนาโรงเรียนให้ดีขึ้น

4. ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นเฉพาะครูควรดึงศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมเป็นวิทยากรหรือเป็นที่ปรึกษาระดมบุคลากรคณะบุคคลที่เข้าใจ

นอกจากนั้นแล้ว พรชัย ภาพันธ์ (2545, หน้า 10) ยังได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังนี้

1. ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอนมีการมอบหมายงาน/กิจกรรมให้นักเรียนไปทำที่บ้านครูและชาวบ้านเป็นผู้ติดตามและประเมินผล

2. ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ักเรียนโดยนำนักเรียนไปศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3. โรงเรียนและชุมชนประสานให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและชุมชน

เกี่ยวกับเรื่องนี้ พรชัย ภาพันธ์ (2546, หน้า 35) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาว่าเน้นการศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจวิถีคิดและความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นการนำกระบวนการหรือแนวคิดภูมิปัญญาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์สร้างกระบวนการหลายด้านหลวมๆให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรและการเรียนการสอนควรเน้นกระบวนการมากกว่าผลผลิต

ส่วน ช่อ สันชนพิพัฒน์ (2546, หน้า 45-47) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาไทยกลับสู่สถานศึกษาว่าสามารถจัดได้โดยส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในสถานศึกษาทั้ง 3 ระบบคือ

การศึกษาในระบบโรงเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยโดยการเปิดกว้างให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้มีส่วนร่วมในการนำภูมิปัญญาไทยถ่ายทอดให้กับผู้เรียนทั้งในด้านหลักสูตรการให้คำปรึกษาในแนวทางจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

ความสำคัญของภูมิปัญญาที่มุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้มีความเจริญบนพื้นฐานของความเป็นไทย

ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (อ้างใน พรชัย ภาพันท์, 2546, หน้า 32) ได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาดังนี้

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาร่วมกันวิเคราะห์หลักสูตรกำหนดทิศทางเป้าหมายการจัดการศึกษาเพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ซึ่งกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการจัดการศึกษา
2. กำหนดโครงสร้างหลักสูตรในแต่ละช่วงชั้นแสดงให้เห็นถึงมาตรฐานการเรียนรู้สาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
3. จัดทำสาระการเรียนรู้เพื่อเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบจากสถานศึกษาโดยแสดงออกถึงทักษะคุณธรรมจริยธรรมของสาระการเรียนรู้พื้นฐานและสาระการเรียนรู้เลือก
4. จัดทำแผนการเรียนรู้ผู้สอนต้องออกแบบแผนการเรียนรู้ที่หลากหลายต้องยึดตามนโยบายของโรงเรียนเป็นหลัก
5. กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่นอกเหนือจากการเรียนรู้จากสาระต่างๆสามารถจัดได้หลายรูปแบบ
6. การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้โรงเรียนควรส่งเสริมการเรียนภาษาอังกฤษและส่งเสริมนักเรียนเป็นเลิศเฉพาะทางให้นักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตัวเองทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

7. การวัดผลประเมินผลสถานศึกษาควรจัดให้มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายและประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สถานศึกษากำหนด

ทำนองเดียวกัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 81) ได้สรุปแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการสอนดังนี้

1. ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไปสู่การเรียนการสอนควรเป็นองค์ความรู้และประสบการณ์ที่มีส่วนของคุณธรรมจริยธรรมสอดแทรกอยู่ด้วยและเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่ผู้เรียนและสังคมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. กระบวนการเรียนการสอนเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจวิถีคิดและแนวคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้คิดอย่างมีอิสระคิดหลายด้านหลายมุมและสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะใช้ในชีวิตประจำวัน

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอาจให้ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมโดยนำความรู้และประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอนหรืออาจให้ปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและผู้ประเมินด้วยส่วนสถานที่เรียนอาจเป็นโรงเรียนหรือให้นักเรียนไปเรียนที่บ้านนักปราชญ์ท้องถิ่น

4. บทบาทของหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องของผู้บริหารและครูผู้สอนควรเห็นความสำคัญในคุณค่าของท้องถิ่นและตระหนักในตนเองว่าไม่ใช่ผู้รู้ทั้งหมดแต่เป็นผู้สร้างกระบวนการเรียนรู้และเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้และควรนำผู้รู้หรือปราชญ์ท้องถิ่นมาร่วมพัฒนาหลักสูตรและวางแผนการจัดการเรียนการสอนกับครูผู้สอนนอกจากนั้นหน่วยงานต้นสังกัดควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องให้ความอิสระแก่โรงเรียนในเรื่องการเรียนการสอนพร้อมนำผลงานที่ครูสอนเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาความดีความชอบ

นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2541, หน้า 183-184) ได้กล่าวว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียนที่ไม่บรรลุผลเท่าที่ควรทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัญหาอุปสรรคดังนี้

1. การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียนยังขาดนโยบายรองรับที่ชัดเจนเพื่อให้หน่วยงานและสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นได้มีความเชื่อมั่นและทิศทางในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

2. ผู้ทรงคุณวุฒิท้องถิ่นขาดการยอมรับและขาดการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในระบบโรงเรียน

3. การจัดการเรียนการสอนยังไม่นำเอาประเด็นของท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนเท่าที่ควรแม้ว่าหลักสูตรได้เปิดกว้างให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนได้ตามเหมาะสมแต่ครูผู้บริหารยังไม่เข้าใจเนื้อหาของหลักสูตรและแนวทางนำหลักสูตรไปใช้เท่าที่ควร

4. การเรียนการสอนตามหลักสูตรในระบบการศึกษาแต่ละระดับยังไม่ได้คำนึงถึงสัดส่วนและความสมดุลระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากลเท่าที่ควร

5. หน่วยงานและสถานบันการศึกษาส่วนใหญ่ทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นไม่ได้จัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบเรื่องภูมิปัญญาไทยภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรงเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและเชื่อมโยงการนำภูมิปัญญาไทยสู่ระบบการศึกษาตั้งแต่อนุบาลถึงอุดมศึกษา

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเรา ผ่านกระบวนการศึกษาสังเกตวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆเรื่องความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นพื้นฐานองค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยให้การเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเราภูมิปัญญาท้องถิ่นหากมีการศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักเกิดการยอมรับและถ่ายทอดเพื่อพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ที่ตามยุคสมัยได้ ดังนั้นสถานศึกษาควรเปิดกว้างให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้มีโอกาสในการนำภูมิปัญญาเข้ามาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนทั้งในด้านหลักสูตรการให้คำปรึกษาในแนวทางการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนความสำคัญของภูมิปัญญามุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้มีความเจริญบนพื้นฐานของความเป็นไทยและเพื่อสร้างความตระหนักในต้นแบบวิถีชีวิตอันดีงามของไทย

ส่วนการส่งเสริมให้บุคคลภูมิปัญญาในท้องถิ่น ร่วมให้การเรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเบื้องต้นสถานศึกษาควรประสานความร่วมมือกับชุมชนในการขอความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนในการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นและส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังที่ สุรพันธุ์ สิ้นดี (2552, หน้า 30) ได้สรุปว่า งานรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนเป็นการรับความช่วยเหลือจากชุมชนทุกอย่างเช่นรับความช่วยเหลือด้านวิชาการจากชุมชนซึ่งรับความช่วยเหลือในรูปแบบของวิทยากรท้องถิ่นสถานประกอบการการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้การนำนักเรียนไปฝึกงานหรือการศึกษานอกสถานที่ตลอดจนการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาด้านการศึกษาและรับความช่วยเหลือจากชุมชนด้านทุนทรัพย์วัสดุอุปกรณ์และแรงงานจากชุมชนเช่นการรับความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาเงินสนับสนุนในการจัดกิจกรรมต่างๆเงินบริจาคสร้างถาวรวัตถุ ฯลฯ

ในขณะที่ หวน พิณรุฬห์ (2528, หน้า 106-108) ได้สรุปแนวทางในการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนไว้ดังนี้

1. โรงเรียนขอความช่วยเหลือและขอความร่วมมือจากชุมชนเมื่อโรงเรียนให้ความช่วยเหลือชุมชนแล้วโรงเรียนก็ขอความช่วยเหลือจากชุมชนรวมทั้งการขอความร่วมมือจากชุมชนได้คือเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั่นเองสิ่งที่โรงเรียนจะขอความช่วยเหลือและขอความร่วมมือจากชุมชนนั้นพอจะแยกได้ดังนี้

- 1.1 ขอความช่วยเหลือทางการเงินจากชุมชนถ้าหากประชาชนในชุมชนมีฐานะทางการเงินดีพอสมควรเช่นพ่อค้านายธนาคารข้าราชการก็จะขอความช่วยเหลือทางการเงินได้ แต่ถ้าเป็นกรรมกรหาเช้ากินค่ำก็ไม่ควรไปรบกวนอย่างยิ่งดังนั้นเรื่องนี้จะต้องอยู่ที่ดุลพินิจของทางโรงเรียนด้วย

1.2 ขอความช่วยเหลือทางด้านวัสดุอุปกรณ์รวมทั้งอาหารการกินจากชุมชนถ้าหากประชาชนในชุมชนมีอาชีพทางเกษตรกรรมอาจจะขอข้าวสารพืชผักผลไม้สำหรับทำอาหารให้นักเรียนรับประทานส่วนประชาชนตามร้านค้าในตลาดอาจจะขอกระดาษสีเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อใช้ในโรงเรียน เป็นต้น

1.3 ขอความร่วมมือในด้านแรงงานจากประชาชนในชุมชนถ้าหากประชาชนไม่มีเงินหรือวัสดุอุปกรณ์จะช่วยเหลือโรงเรียนได้ก็อาจจะช่วยซ่อมแซมอาคารเรียนได้ช่วยสร้างรั้วช่วยทำอุปกรณ์การสอนซึ่งถือว่าเป็นการช่วยเหลือทางด้านแรงงานนั่นเองดังนั้นการขอความช่วยเหลือและขอความร่วมมือจากชุมชนนั้นมีใจจะขอเงินหรือวัสดุอุปกรณ์เท่านั้นเพราะบางชุมชนปรากฏว่าประชาชนยากจนถ้าหากประชาชนพอมีเวลาว่างบ้างก็อาจจะขอให้มาช่วยงานของโรงเรียนดังกล่าวแล้วข้างต้นได้

1.4 ขอความร่วมมือในด้านคำปรึกษาหารือหรือความคิดเห็นในการปรับปรุงโรงเรียนจากประชาชนในชุมชนดังได้กล่าวในเรื่องการเชิญผู้ปกครองหรือประชาชนมาประชุมที่โรงเรียนเพื่อปรึกษาหารือในการปรับปรุงโรงเรียนซึ่งถือว่าเป็นการขอความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนด้วยเช่นกันสำหรับทรัพยากรในชุมชนที่โรงเรียนจะนำมาใช้ในโรงเรียนหรือโรงเรียนจะใช้มีมากทีเดียวเช่นทรัพยากรธรรมชาติทรัพยากรบุคคลทรัพยากรประเภทสถาบันต่างๆและทรัพยากรประเภทวัฒนธรรมพื้นบ้านสำหรับทรัพยากรธรรมชาติได้แก่ดินหินแร่แม่น้ำลำคลองภูเขา พืชพันธุ์ไม้ต่างๆและสัตว์ป่า เป็นต้น ส่วนทรัพยากรบุคคลที่มีชาวบ้านผู้ปกครองนักเรียนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นางผดุงครรภ์เกษตรอำเภอคณะกรรมการพัฒนาตำบลผู้สื่อข่าวสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (ผสส.) และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นต้นสำหรับทรัพยากรประเภทสถาบันต่างๆ เช่น วัดสถานีนามัยไปรษณีย์ที่ว่าการอำเภอ โรงงานอุตสาหกรรม โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ โรงพยาบาลสวนสัตว์และพิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น ส่วนทรัพยากรประเภทวัฒนธรรมพื้นบ้านก็มีศิลปะพื้นบ้านการละเล่นพื้นบ้านเพลงพื้นบ้านและประเพณีต่างๆ เป็นต้น

ส่วน ปรีชา คัมภีรปกรณ (อังกิน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543, หน้า 119 - 121) ได้สรุปว่า การรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนเป็นการที่โรงเรียนรับการสนับสนุนด้านทรัพยากรจากชุมชน โรงเรียนจะพยายามใช้ทรัพยากรของชุมชนในทุกๆ ประเภทรวมทั้งการใช้บุคลากรของชุมชนเป็นวิทยากรในการอบรมสั่งสอนนักเรียนการนิมนต์พระภิกษุให้ทำการสอนวิชาศีลธรรมการใช้ผู้มีความสามารถทางวิชาชีพสอนวิชาชีพให้แก่ นักเรียน เป็นต้นสำหรับบทบาทของผู้บริหารในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่เป็นอยู่ในขณะนี้ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ประสานงาน นอกจากจะเป็นผู้กำหนดแนวทางและจุดมุ่งหมายในการประสานงานแล้วผู้บริหารควรจะได้ร่วมมือปฏิบัติด้วยคือเป็นผู้ประสานงานและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วยตนเองหรือ

ในบางครั้งจะต้องเป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชนกับแหล่งวิทยาการหรือหน่วยงานอื่นในการพัฒนาชุมชนนั้น

นอกจากนี้ Sumption (อ้างใน รัตนา กาญจนพันธ์ และ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธนนท์, 2543, หน้า 104, 111) ได้สรุปว่าการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนโรงเรียนจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดูแลการจัดการศึกษาของท้องถิ่นให้ประชาชนหรือชุมชนเข้ามามีบทบาทในการวางเป้าหมายของการศึกษาและพัฒนาการเรียนการสอน และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบ้านกับ โรงเรียนและชุมชนหรือท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ให้เกิดขึ้น โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง ศูนย์การศึกษาและวัฒนธรรมโดยยึดหลักการดำเนินการเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนว่าการที่จะให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์ต่อชุมชนอย่างแท้จริงนั้นผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีความเชื่อและศรัทธาที่ว่าโรงเรียนรัฐบาลได้มาจากการลงทุนของประชาชน โรงเรียนพึงใช้ทรัพยากรและเสาะแสวงหาวิทยาการทั้งที่เป็นบุคคลและวัสดุเพื่อผลประโยชน์สูงสุดทางการศึกษาสำหรับแหล่งวิชาการที่เป็นประโยชน์อาจมาจากประชาชนธรรมดาที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน ซึ่งสามารถช่วยงานโรงเรียนได้ในฐานะผู้อภิปรายที่ปรึกษาผู้แนะแนวผู้ให้ข่าวสารและเป็นผู้นำของโรงเรียนนอกจากนี้โรงเรียนพึงใช้กลุ่มที่เป็นประโยชน์ได้เช่นกลุ่มที่ปรึกษาทางการศึกษากลุ่มข้าราชการกลุ่มพ่อค้าประชาชน ฯลฯ

ในขณะที่ James Conant (อ้างใน รัตนา กาญจนพันธ์ และ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธนนท์, 2543, หน้า 112 - 114) นักการศึกษาที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกากล่าวว่า “โรงเรียนและชุมชนเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก” โรงเรียนและชุมชนควรมีส่วนร่วมกันในการวางแผนการวางแผนนโยบายการแก้ปัญหาและประเมินผลของโรงเรียนเองหลักการนี้ชุมชนควรมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียนในปัจจุบันการศึกษาไม่จำเป็นจะต้องมาจากการวางแผนของนักการศึกษาเพียงฝ่ายเดียวแต่อาจมาจากผู้เชี่ยวชาญสาขาอื่นเช่นนักศิลปะนักวิทยาศาสตร์นักเศรษฐศาสตร์นักรัฐศาสตร์นักสังคมวิทยานักจิตวิทยาและอื่นๆซึ่งมาร่วมกันวางแผนสำหรับประชาชนทั่วไปนั้นหากจะไม่มีความรู้ความสามารถในทางวิชาการด้านหนึ่งด้านใดโดยเฉพาะแต่ประชาชนโดยทั่วไปก็ทำหน้าที่เป็นตลาดของผลผลิตคือนักเรียนที่จะจบออกไปประชาชนโดยทั่วไปมีฐานต่อผลผลิตหรือนักเรียนที่จบออกไปคือในฐานะเป็นบิตามารดาเพื่อนร่วมงานนางานผู้รับบริการฯลฯเหล่านี้สามารถเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นคุณภาพของผลผลิตของโรงเรียนได้เป็นอย่างดีดังนั้นประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษาบ้าง

หลักการย่อยที่ควรยึดถือในการปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนโดยชุมชนนั้นมีดังนี้

1. ควรมีความร่วมมือกันระหว่างนักวิชาการและประชาชนในการพัฒนาโรงเรียนสิ่งที่ชุมชนควรตระหนักถึงก็คือโรงเรียนใดก็ตามไม่สามารถบริหารได้ผลอย่างเต็มที่หากปราศจากการร่วมมือของประชาชน

2. นโยบายการศึกษาควรจะมาจากการกำหนดของประชาชนในรูปใดรูปหนึ่งถ้าเป็นระดับประเทศประชาชนทั้งประเทศควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษาระดับจังหวัดและท้องถิ่นประชาชนควรมีส่วนร่วมกับการตัดสินใจในการวางแผนการศึกษาไม่โดยตรงก็ทางอ้อม นักวิชาการต่าง ๆ นักการศึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญใดๆควรมีหน้าที่ในการให้ข้อเสนอแนะ แต่การตัดสินใจครั้งสุดท้ายควรได้กระทำโดยประชาชนในหลักการนี้อาจไม่ได้ความยอมรับอย่างดีจากนักวิชาการศึกษาและนักวิชาการด้วยเห็นว่าประชาชนชาวไทยยังค้อยในการศึกษาจนเกินกว่าที่จะทำการตัดสินใจได้อย่างถูกต้องแต่เมื่อเราได้พัฒนาการศึกษาเพื่อประชาธิปไตยจนถึงระดับหนึ่งแล้วการตัดสินใจเรื่องนโยบายการศึกษาที่สำคัญควรเป็นของประชาชนแต่จะมาในรูปใดนั้นย่อมแล้วแต่การพิจารณา

3. การดำเนินงานที่แท้จริงของโรงเรียน เป็นความรับผิดชอบของนักวิชาการและบุคลากรทางการศึกษาในขณะที่นโยบายการศึกษาหรือการตัดสินใจว่าโรงเรียนควรจะเป็นอย่างไรนั้น เป็นเรื่องของประชาชนแต่หน้าที่ในการทำงานที่แท้จริงเป็นของนักการศึกษาครูอาจารย์และเจ้าหน้าที่ของโรงเรียนสำหรับประชาชนควรเป็นฝ่ายกำหนดว่าควรได้ “อะไร” จากการศึกษา ส่วนนักการศึกษาและบุคลากรของโรงเรียน เป็นฝ่ายกำหนดและดำเนินการว่าจะทำอย่างไร

4. ประชาชนควรมีส่วนร่วมกับการศึกษาในทุกระดับการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนไม่ว่าจะเป็นชุมชนระดับชาติจังหวัดอำเภอหมู่บ้าน ฯลฯ และผลการดำเนินการศึกษาไม่ว่าในระดับใดก็ตามมีผลสืบเนื่องกันได้การมีส่วนร่วมในบางครั้งควรมีแม้กระทั่งในชั้นเรียน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นความจำเป็นในการที่จะเริ่มมี “สภาการศึกษา” ขึ้น เพื่อชักนำประชาชนมามีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างแท้จริงส่วนการมีสภาจังหวัดจะเป็นอิสระจากการบริหารราชการท้องถิ่น และการจัดการศึกษาท้องถิ่นดำเนินไปด้วยกันหรือไม่นั้น ย่อมเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาถึงนโยบายใหญ่ระดับชาติว่าต้องการให้หลักบริหารราชการท้องถิ่นดำเนินไปด้วยกันหรือไม่

5. การที่จะให้ประชาชนธรรมดามีส่วนร่วมในการศึกษานั้น ต้องมีการแนะนำจากนักวิชาการความจริงประชาชนธรรมดาที่ไม่มีความรู้ด้านเทคนิคมากนัก ก็สามารถทำประโยชน์ได้มากหากมีนักวิชาการต่างๆคอยทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำความช่วยเหลือจากนักวิชาการและนักการศึกษา นั้น เป็นไปในรูปหาวิธีดำเนินการประชุมร่วมกันการจัดปฐมนิเทศการวางแผนโครงสร้าง ฯลฯ บางครั้งประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมบางอย่างได้โดยไม่ต้องได้รับความช่วยเหลือจากฝ่ายวิชาการแต่ในหลายๆครั้งอาจเกิดปัญหาที่แก้ได้ยากตามมาจากหลัง

6. ความมีส่วนร่วมของชุมชนต่อโรงเรียนจะต้องกระจายไปอย่างทั่วถึงมิใช่เป็นไปแต่เฉพาะบุคคลบางกลุ่ม บางเหล่าซึ่งจะทำให้มีการหาผลประโยชน์ส่วนตัวหรือกลุ่มได้ นโยบาย แผนงานและปัญหาต่างๆควรจะได้กระทำและศึกษาเพื่อสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้หมายถึงการให้อิทธิพลอันมิชอบแก่กลุ่มหรือบุคคลใดๆอันจะก่อให้เกิดความอยุติธรรมขึ้นในชุมชนนั้น

7. การจะมีส่วนร่วมใดๆในการศึกษาของประชาชน ควรขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการศึกษาที่ได้รับปัญหาทางการศึกษานั้นยุ่งยากและสับสนบางครั้งปัญหาที่มีขอบข่ายกว้างขวางเกินกว่าจะแก้ไขได้หากจะดำเนินการแก้ไขใดๆให้มีประสิทธิภาพ ก็ควรจะได้มีการศึกษากันอย่างหนัก ถกเถียงข้อดีข้อเสียและการตัดสินใจอย่างรอบคอบโดยจะต้องพิจารณาถึงเหตุผลเป็นประการสำคัญ

8. การเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปอย่างมีแบบแผนควรมีการกำหนดขอบเขตของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ซึ่งได้แก่การวางกฎระเบียบแนวปฏิบัติของการทำงานร่วมกันทุกคนจะต้องรู้หน้าที่ของตนมิฉะนั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาได้

9. การเข้าร่วมควรปรับให้สอดคล้องกับท้องถิ่นนั้นๆ ในบางครั้งเรามักจะนิยมการลอกแบบเพราะง่ายดีแต่ผลเสียอาจมีมากมายบางครั้งการแก้ปัญหาประเภทเดียวกัน ทำสำเร็จในชุมชนหนึ่งแต่จะไม่ได้ผลเลยหากกระทำในอีกชุมชนหนึ่งในระดับประเทศเช่น โครงการโรงเรียนชุมชนที่เคยมีมาในประเทศสหรัฐอเมริกาฟิลิปปินส์อาจจะใช้ไม่ได้ในประเทศไทยควรจะได้มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ

10. การเข้าร่วมจะต้องมีการเรียนรู้สำหรับการเรียนรู้การมีส่วนร่วมของประชาชน จะต้องเริ่มต้นขึ้นจากการทำงานระดับง่าย ๆ ก่อนแล้วจึงเริ่มนำไปสู่งานยากในการก่อตั้งสภาการศึกษาหากเริ่มกันด้วยปัญหาที่แก้ไขได้ยากเช่นการเก็บภาษีเพิ่มหรือการกฎหมายบังคับเหล่านี้ ก็ควรจะยากไปเปรียบเสมือนการสอนให้เด็กเดินก่อนคลาน

นอกจากนั้น Kindred และ Sumption (อ้างใน รัตนา กาญจนพันธุ์ และ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธนนท์, 2543, หน้า 106-107) ได้สรุปว่าการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน โรงเรียนจะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมและคิดว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเมื่อประชาชนยอมรับว่าโรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญของชุมชนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความก้าวหน้าแก่ชุมชนทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นถ้าประชาชนในชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโรงเรียนพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการบริหารและการดำเนินงานของโรงเรียนกล้าดีและชมโรงเรียนอย่างจริงใจโรงเรียนก็จะ ได้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นอย่างดีพร้อมกันนี้ก็ให้ประชาชนสนับสนุนและช่วยเหลือโรงเรียนทั้งนี้โรงเรียนต้องทำให้ประชาชนเห็นความก้าวหน้าของการศึกษาโดยคำนึงถึงความเจริญก้าวหน้าของชุมชน

ด้วยโรงเรียนต้องดำเนินการในสิ่งที่ชุมชนสามารถเข้าใจยอมรับและให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียน โดยการสนับสนุนด้านกำลังกายกำลังทรัพย์และกำลังความคิดทั้งนี้โรงเรียนต้องให้สิทธิต่อประชาชนในการเสนอความคิดเห็นหรือร่วมเป็นกรรมการในการบริหารงานของโรงเรียน

ดังที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการนำสถานศึกษาไปสู่ชุมชน และนำชุมชนมาสู่สถานศึกษา การเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องเป็นไปอย่างมีแบบแผนควรมีการกำหนดขอบเขตของประชาชนและชุมชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ซึ่งได้แก่การวางกฎระเบียบแนวปฏิบัติของการทำงานร่วมกันทุกคนจะต้องรู้หน้าที่ของตน มิฉะนั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ หากทำได้เช่นนี้แล้ว การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาย่อมจะเป็นผลดีมากกว่าผลเสียต่อสถานศึกษา

ดังที่ สุรพันธุ์ สินลี (2552, หน้า 37) ได้สรุปว่า งานเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ เป็นการดำเนินงานหรือกิจกรรมของโรงเรียนที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนซึ่งมีแนวทางในการดำเนินงานเช่นการเชิญผู้ปกครองนักเรียนประชาชนและบุคลากรในหน่วยงานอื่น ๆ เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชนได้แก่การจัดนิทรรศการในโรงเรียนการจัดงานประจำปี วันสงกรานต์วันลอยกระทงวันเข้าพรรษาวันไหว้ครู วันพ่อวันแม่แห่งชาติ วันปิดภาคเรียนงานแข่งขันกีฬาการทัศนศึกษาชุมชนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

สำหรับ พนิจดา วีระชาติ (2542, หน้า 51 - 71) ได้สรุปเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนไว้ดังนี้

1. เพื่อสร้างเสริมสัมพันธภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพราะความสัมพันธ์จะเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มาร่วมมือปฏิบัติภารกิจต่างๆ ที่มีอยู่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายอันเดียวกันตามที่กำหนด

2. เพื่อผูกมิตรสัมพันธ์กับชาวบ้านและรักษาบรรยากาศอันดีระหว่างชาวบ้านกับโรงเรียนการจัดโปรแกรมและกิจกรรมที่ดีในการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นโรงเรียนจะต้องดำเนินการต่อไปนี้

1. โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้พ่อแม่ผู้ปกครองและประชาชนเข้ามาชมกิจการศึกษาสังเกตการทำงานการดำเนินงานด้านต่างๆ ของโรงเรียน

2. การจัดนิทรรศการต่างๆ เช่นการแสดงผลงานของโรงเรียนผลงานของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะให้ชุมชนเข้าใจชื่นชมที่ได้เห็นความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียนและบุคลากรของตนนอกจากนั้นยังเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนยกระดับของชุมชนขึ้นด้วยการจัดนิทรรศการโรงเรียนอาจทำได้ดังนี้

2.1 จัดนิทรรศการในโรงเรียนโรงเรียนแสดงผลงานอะไรจัดกิจกรรมอะไรจะใช้อาคารบริเวณกว้างขวางแค่ไหนเพียงใดจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายและขอบข่ายงานนอกจากนี้แล้วโรงเรียนควรจะพิจารณาเชิญชวนหน่วยงานต่างๆของชุมชนให้เข้ามาร่วมแสดงผลงานในการจัดนิทรรศการเพื่อกระตุ้นครูและนักเรียนให้มีความกระตือรือร้น เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการปรับปรุงผลงานของตนเองรวมทั้งเป็นการให้การศึกษาแก่ชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

2.2 ร่วมจัดนิทรรศการกับชุมชนการที่โรงเรียนร่วมจัดนิทรรศการและแสดงผลงานในโอกาสต่างๆของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความร่วมมือกับชุมชนและประชาสัมพันธ์โรงเรียนได้เป็นอย่างดี

2.3 ในการให้ความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นของชุมชนโรงเรียนต้องมีจุดมุ่งหมายและแผนงานที่ชัดเจนเช่นเดียวกันโรงเรียนจะจัดอะไรไปเผยแพร่เพื่อประโยชน์อะไรเป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องพิจารณาให้ลึกซึ้งนอกจากนั้นโรงเรียนยังจะต้องพิจารณาถึงการลงทุนผลได้ผลเสียทางการเรียนของนักเรียนการเสียเวลาทำงานของครูและบุคลากรต่างๆการได้ผลทางด้านอื่นๆจากชุมชนไปด้วย

3. เชิญพ่อแม่ผู้ปกครองและบุคคลผู้สนใจเข้าชมผลงานนักเรียนเช่นการแข่งขันกรีฑาภายในโรงเรียนภายในกลุ่มโรงเรียนการแสดงต่างๆของนักเรียนในวันปิดภาคเรียนการประกวดผลงานต่างๆ เป็นต้น

สำหรับ สุรพันธุ์ สิ้นดี (2552, หน้า 43)สรุปว่างานเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นๆเป็นการที่โรงเรียนช่วยสนับสนุนให้หน่วยงานอื่นสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยอมทำให้หน่วยงานนั้นๆมองเห็นคุณค่าของโรงเรียนและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในด้านต่างๆเป็นอย่างดีและการที่โรงเรียนและหน่วยงานต่างๆรวมทั้งชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ย่อมบังเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นอย่างยิ่งเพราะการทำงานอะไรก็ตามหากใช้หลักผสมผสานหน่วยงานต่างๆเข้าด้วยกันแล้ว ย่อมทำให้งานนั้นๆดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพประหยัดเวลา เงินคนวัสดุและสิ่งที่แน่นอนที่สุด คือ ความสำเร็จอย่างน่าขบขันขมขย

ส่วน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ(2554, หน้า 24) ระบุว่า การจัดกิจกรรมสหสัมพันธ์ ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชนและควรให้ชุมชนรวมทั้งหน่วยงานภายนอกเป็นแหล่งเรียนรู้เช่น

1. สถานศึกษาจัดกิจกรรม สร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการอยู่ร่วมกันเป็นประชาคมอาเซียน

2. ส่งเสริมให้บุคคล ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ร่วมให้การเรียนรู้ เกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างความตระหนักในบทบาท ของการเป็นแหล่งเรียนรู้ และ ต้นแบบวิถีชีวิตอันดีงามของไทยที่จะสืบทอดแก่เด็กไทย

3. ประสานความร่วมมือกับชุมชน ในการจัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้น ในท้องถิ่นและส่งเสริมสนับสนุน ให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

4. สถานศึกษาและชุมชน รวมทั้งเครือข่ายการพัฒนา มีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่าง หลากหลายรวมทั้งการให้ความรู้แก่นักเรียนและประชาชนในท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานด้านการจัดกิจกรรมสหสัมพันธ์ หมายถึง การดำเนินงาน ของสถานศึกษาที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนและหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัด กิจกรรมให้กับผู้เรียนในรูปของเครือข่ายการจัดการศึกษา โดยมุ่งหวังว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะ เชื่อมโยงความสำเร็จของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนอย่าง รอบด้านอย่างยั่งยืน

การศึกษาที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการศึกษาสู่ ประชาคมอาเซียน โดยตรงนั้นยังไม่ปรากฏ แต่มีการศึกษาที่ใกล้เคียงเกี่ยวกับการบริหารการ เปลี่ยนแปลง และบทบาทหรือพฤติกรรมในการบริหารงานของผู้บริหาร ดังนี้

การศึกษาเกี่ยวกับการบริหารการเปลี่ยนแปลง

ผุสดี เขตสมุทร(2545) ได้ศึกษาการบริหารการเปลี่ยนแปลงจากการปฏิรูประบบ บริหารภาครัฐสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ผู้บริหารระดับสูงที่จะต้องปรับเปลี่ยน แนวทางในการพัฒนา โดยจะต้องมุ่งเน้นการฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนความรู้ เพิ่มทักษะในระดับบุคคล ไปสู่การพัฒนาในระดับกลุ่มงานและระดับองค์การจัดกิจกรรมการพัฒนาให้เชื่อมโยงสอดคล้องกับ กลยุทธ์ขององค์การมีความหลากหลายในการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน

ส่วน เสกสรร ไชยเอื้อ (2546) ได้ศึกษาวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ที่ว่าด้วยการปฏิรูปการศึกษาระดับสถานศึกษาพบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่ขาดวิสัยทัศน์ที่พึงประสงค์ไม่อาจแปลงวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ได้ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวนน้อยที่มีประสิทธิภาพสูงคือมีทั้งวิสัยทัศน์และพฤติกรรมการบริหาร งานที่พึงประสงค์ดีเยี่ยมสามารถแปลงวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติจริงได้ทั้งนี้เนื่องมาจากวัฒนธรรม ของระบบราชการที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางมาเป็นเวลานานรวมทั้งธรรมชาติและวิธีการ กำหนดมอบหมายนโยบายและการสั่งการจากเบื้องบนนอกจากนี้ต้องหลีกเลี่ยงวัฒนธรรมการ

ตั้งการการสั่งนโยบายแบบเดิมๆ หากดำเนินการได้สำเร็จผู้บริหารการศึกษาจะสามารถสร้างวิสัยทัศน์ที่ว่าด้วยการปฏิรูปการศึกษาระดับสถานศึกษาที่พึงประสงค์ขึ้นมาได้ในที่สุด

สำหรับ กัญญา โพธิ์วัฒน์ (2548) ได้ศึกษาทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษา : การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก พบว่า พฤติกรรมของทีมที่สำคัญคือ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การร่วมคิดร่วมทำ การพึ่งพาและช่วยเหลือกัน การแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้ง การตัดสินใจร่วมและความไวต่อการเปลี่ยนแปลง

ในปีเดียวกัน สมบูรณ์ นนท์สกุล (2548) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผนของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การเป็นศูนย์กลาง มองการณ์ไกล ครอบงำใจคน พัฒนาตนเอง เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำงานเชิงรุก การติดต่อและกล้าเผชิญกับปัญหา ส่วนหน้าที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การทำให้ผู้ร่วมงานสนใจต่อวัตถุประสงค์ขององค์กร ทำให้การติดต่อสื่อสารในองค์กรชัดเจน รักษาขวัญและกำลังใจของผู้ร่วมงาน ทำให้ผู้ร่วมงานกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานและติดตามผลการปฏิบัติงาน สำหรับปัจจัยที่สนับสนุนให้การเปลี่ยนแปลงประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย พัฒนาระบบสารสนเทศ ครูและบุคลากรมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม สร้างทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลง สร้างแนวคิดที่จะดึงภาวะแวดล้อมมาเสริมการพัฒนาทำการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรักษาให้คงอยู่

ขณะที่ ณรงค์ จันทรา (2549) ได้ศึกษาผลกระทบของประสิทธิภาพการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในจังหวัดอุดรธานีพบว่าประสิทธิภาพการบริหารการเปลี่ยนแปลงมีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารการเปลี่ยนแปลงให้เกิดประสิทธิผลเพื่อเป็นการสะท้อนถึงประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรอันจะก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อบุคลากรซึ่งจะส่งผลสำเร็จต่อองค์กรในที่สุด

ขณะเดียวกัน เสริม กัลยารัตน์ (2550) ได้ศึกษาการบริหารการเปลี่ยนแปลงกรณีศึกษาการเตรียมออกนอกระบบราชการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พบว่าต้องมีการวางแผนและดำเนินการต่อการบริหารการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบขั้นตอนเพื่อเพิ่มแรงผลักดันและลดแรงต้านต่างๆ ที่มีอยู่ได้แก่ (1) กำหนดทิศทางที่ชัดเจน (2) หาแนวร่วมการเปลี่ยนแปลง (3) เตรียมการด้านกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ เกี่ยวกับการออกนอกระบบราชการ (4) กำหนดระบบการตรวจสอบติดตามผลกิจกรรมทุกครั้งเพื่อเป็นการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ว่าประสบความสำเร็จหรือไม่มีอุปสรรคอย่างไรและมีการนำ

ข้อมูลตอบกลับ (Feedback) จากการประเมิน ไปปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมแผนการเปลี่ยนแปลงต่อไปและ (5) ปลุกฝังให้เป็นวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง

และ วิรัตน์ มาตัญญู (2552) ได้ศึกษาการบริหารการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างองค์กรของโรงเรียนจอมทองจังหวัดเชียงใหม่ตามแนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลงของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2550) สรุปได้ดังนี้

ด้านการเตรียมการการบริหารการเปลี่ยนแปลง พบว่า มีการดำเนินการแต่งตั้งคณะทำงานบริหารการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของโรงเรียนจัดประชุมเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะทำงานและกำหนดวัตถุประสงค์ของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของโรงเรียนตลอดจนจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของโรงเรียนส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติคือระบุข้อแตกต่างระหว่างโครงสร้างของโรงเรียนในปัจจุบันกับภาพในอนาคตและสำรวจความพร้อมของบุคลากรในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของโรงเรียน

ด้านการดำเนินการบริหารการเปลี่ยนแปลง พบว่า มีการจัดทำแผนกิจกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างของโรงเรียนจัดวางระแนงนำภารกิจการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของโรงเรียนให้บุคลากรในโรงเรียน ได้รับทราบกำกับการดำเนินการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของโรงเรียนให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ชี้แจงให้บุคลากรเห็นถึงประโยชน์ที่แต่ละบุคคลจะได้รับจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของโรงเรียนตลอดจนจัดเตรียมช่องทางทำให้ความช่วยเหลือ/คำปรึกษาแก่บุคลากรในช่วงเริ่มใช้โครงสร้างใหม่ของโรงเรียนส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติคือกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของโรงเรียน

ด้านการสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน พบว่ามีการปรับปรุงระบบการดำเนินงานในโครงสร้างใหม่ของโรงเรียนให้สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้ปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น ดำเนินการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานในโครงสร้างใหม่ของโรงเรียนไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาผลงานของบุคลากรและจัดกิจกรรมเสริมความรู้ให้กับบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโครงสร้างใหม่ของโรงเรียนส่วนที่ไม่ได้ปฏิบัติคือการสำรวจปัญหาในการดำเนินงานในโครงสร้างใหม่ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

การศึกษาที่เกี่ยวกับบทบาทหรือพฤติกรรมในการบริหารงานของผู้บริหาร

โกวิท หมั่นทา (2545) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการเป็นผู้นำการปฏิรูปการศึกษาตามความคาดหวังของครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่ริมจังหวัดเชียงใหม่พบว่าครูส่วนใหญ่เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาได้ปฏิบัติค่อนข้างบ่อยในการนำหลักการทางวิชาการไปสู่การพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วมประเมินผลการเรียนตามสภาพที่แท้จริงและเห็นความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาส่วนความ

คาดหวังนั้นครูส่วนใหญ่คาดหวังให้ผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา ส่งเสริมบุคลากรให้เข้ารับการอบรมส่งเสริมการจัดประสบการณ์เรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และเห็นความสำคัญของการประกันคุณภาพโดยคาดหวังให้ผู้บริหารปฏิบัติตลอดเวลาส่วนปัญหาที่พบได้แก่ความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนในการเป็นผู้นำการปฏิรูปการศึกษาของผู้บริหารการศึกษาและข้อจำกัดในเรื่องจำนวนบุคลากรในสถานศึกษา

ส่วน ประเวศ ทิพจร (2546, หน้า 48) ได้ศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า พฤติกรรมการบริหารเป็นแบบนักบุญ ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษาเป็นหน่วยงานทางการศึกษากระจายอยู่เกือบจะทุกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง ผู้บริหารสามารถใกล้ชิดและดูแลทุกข์สุขของผู้ร่วมงานได้อย่างทั่วถึง ผู้บริหารเป็นผู้นำกลุ่ม ผู้นำทางวิชาการ สามารถทำงานร่วมกับกลุ่มหรือกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ และมีความชำนาญในการทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถชักนำครู บุคลากรทางการศึกษาและบุคลากรในชุมชนเข้ามาร่วมกันพัฒนาการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชน และร่วมกันจัดกิจกรรมให้แก่ชุมชน

ในขณะที่ อัมพวัน ภัทรลิขิต (2547) ได้ศึกษาวิสัยทัศน์และพฤติกรรมกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในอำเภอเมืองลำพูน พบว่า ในภาพรวมเกี่ยวกับ พฤติกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้บริหารได้มีความคิดริเริ่มในการวางแผนเพื่อเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาและการติดตามข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสถานศึกษา แต่ไม่ ได้ ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่คณะครูถึงผลดีผลเสียที่ได้รับเมื่อคณะครูนำวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในการสอนและการดำเนินการ

ส่วน เสวียง พาทอง (2548) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมความสามารถทางวิชาการแก่ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 พบว่าผู้บริหารแสดงบทบาทในการส่งเสริมความสามารถทางวิชาการแก่ครูอยู่ในระดับมากทุกด้านคือด้านห้องสมุดด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ด้านวัดผลและประเมินผลด้านการประชุมอบรมทางวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนด้านงานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ด้านการนิเทศการสอน

นอกจากนั้น นิรัช เหลืองอร่าม (2549) ได้ศึกษาพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 2 พบว่าผู้บริหารสถานศึกษามี พฤติกรรมการบริหารแบบประสิทธิผลต่ำเป็นผู้หนึ่งงานลำดับที่หนึ่งรองลงมาที่มีการบริหารแบบนักบุญเผด็จการและประนีประนอมสำหรับพฤติกรรมกรรมการบริหารแบบประสิทธิภาพสูงคือเป็นผู้มีระเบียบวินัยเป็นนักพัฒนารวมทั้งนักบริหารและผู้เผด็จการแบบมีศิลป์

สำหรับ สันติ อวรรณ (2551) ได้ทำการศึกษาบทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาครูโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอพาน จังหวัดเชียงรายพบว่าในการพัฒนาครูด้านการฝึกอบรมผู้บริหารจัดการฝึกอบรมไม่ตรงกับความต้องการของครูในการจัดการฝึกอบรมยังมีครูไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างทั่วถึงทุกคนอีกทั้งยังขาดการสำรวจความต้องการของครูในการฝึกอบรมขณะที่ด้านการศึกษาดูงานพบว่า ผู้บริหารไม่ได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงในการศึกษาดูงานรวมถึงไม่จัดให้มีการศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่องและไม่จัดการศึกษาดูงานในช่วงปิดการเรียนการสอนส่วนปัญหาในด้านการศึกษาดูงานพบว่าขาดงบประมาณสนับสนุนจัดการศึกษาดูงานไม่ทั่วถึงครอบคลุมคณะครูทุกคนการศึกษาดูงานแต่ละครั้งไม่ตรงกับความต้องการของครูและยังไม่มีแผนงานหรือโครงการที่ชัดเจนในการศึกษาดูงานส่วนด้านลาศึกษาต่อพบว่า ครูไม่ได้รับการสนับสนุนให้ลาศึกษาต่อรวมถึงขาดงบประมาณในการสนับสนุนให้ครูในการศึกษาต่อ สำหรับด้านการทำวิจัยในชั้นเรียนพบว่า ผู้บริหารไม่มีการจัดการฝึกอบรมที่ให้ความรู้ที่ถูกต้องในการทำวิจัยในชั้นเรียนแก่คณะครูอีกทั้งไม่มีผู้เชี่ยวชาญที่ให้คำปรึกษารวมถึงไม่มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องและนิเทศภายใน พบว่า ผู้บริหารไม่มีแผนงานหรือโครงการที่ชัดเจน รวมถึงยังไม่มีการนิเทศอย่างจริงจังและต่อเนื่องและไม่เปิดโอกาสให้ครูเป็นผู้นิเทศเพื่อนครู

และ วิรัช จิรัชยากร (2551) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำพูนเขต 2 พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับการแสดงผลของบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนที่ผู้บริหารมีวิทยฐานะอำนวยการ 3 มีการแสดงผลบทบาทด้านคุณภาพการปฏิบัติงาน 8 ด้านและบทบาทของผู้บริหารที่แบ่งตามขอบข่ายภารกิจ 4 ด้านอยู่ในระดับดีทุกด้านส่วน โรงเรียนที่ผู้บริหารมีวิทยฐานะอำนวยการ 4 มีการแสดงผลบทบาทด้านคุณภาพการปฏิบัติงาน 8 ด้าน และมีบทบาทผู้บริหารที่แบ่งตามขอบข่ายภารกิจ 4 ด้านอยู่ในระดับดีทุกด้านเช่นกัน

จากการศึกษาที่เกี่ยวข้องที่ผู้ศึกษาได้รวบรวมมาเสนอไว้แล้วนี้ พอสรุปได้ว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวข้องทั้งกับงานด้านการเรียนการสอนและงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ผลของการแสดงผลบทบาทดังกล่าวนี้ ส่งผลโดยตรงต่อการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษา ผู้บริหารจึงเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะสะท้อนถึงผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาว่าจะประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว ฉะนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน เป็นดัชนีสำคัญที่ชี้วัดความสำเร็จของสถานศึกษาในอนาคต เพราะว่าผู้บริหารมีส่วนสำคัญในการผลักดันระดับนโยบาย ผ่านการบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีคุณภาพจนส่งผลต่อความก้าวหน้าของผู้เรียนและเป็นความคาดหวังของสังคม และจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาเรื่องบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

ในการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน ตามทัศนะของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง โรงเรียนกาวีละ
อนุกูล จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้บริหารที่จะใช้เป็น
แนวทางในการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ อันจะก่อให้เกิด
ประโยชน์อย่างสูงสุดแก่องค์กรต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved